Implicaties van dekolonisering voor de Vlaamse sector van ontwikkelingssamenwerking

Een aanzet tot reflectie en actie

In opdracht van ngo-federatie en 11.11.11

Oktober 2020

Dr. Tomas Van Acker
Dr. Eva Willems

GICN GOVERNANCE IN CONFLICT NETWORK

Ghent Centre for Global Studies

GHENT UNIVERSITY

De dank van de auteurs gaat in de eerste plaats uit naar alle respondenten die meewerkten aan dit onderzoek en de vele inspirerende gesprekken die we voerden mogelijk maakten.

Daarnaast dank aan de collega's van de vakgroep Conflict- en Ontwikkelingsstudies en het Center for Global Studies van de Universiteit Gent voor hun gewaardeerde steun en inzichten bij het uitvoeren van deze studie. Bijzondere dank gaat uit naar Dr. Julie Carlier, Dr. Thomas Vervisch, Dr. Aymar Nyenyezi, Dra. Eline Mestdagh, Dr. Jan Orbie, Dr. Sarah Delputte, Dr. Koenraad Bogaert en Dr. David Mwambari voor hun input doorheen de verschillende fasen van dit onderzoek.

Inleiding

Op zondag 7 juni 2020 verzamelden – ondanks de geldende coronamaatregelen - minstens 10.000 opvallend jonge manifestanten op het Brusselse Poelaertplein om hun solidariteit te tonen met George Floyd, de zwarte Amerikaanse man die op 25 mei in Minneapolis gewurgd werd door de witte politieman Derek Chauvin. De Brusselse manifestanten waren niet alleen: in de voetsporen van de Amerikaanse #BlackLivesMatter beweging kwamen burgers wereldwijd op straat om politiegeweld en racisme aan te klagen. Terwijl deze betoging ook voor Belgische activisten uit de diaspora deel uitmaakt van een jarenlange strijd tegen etnische discriminatie, lijkt het debat over structureel racisme en de omgang met het koloniale verleden in onze hedendaagse samenleving nu voor het eerst de bredere publieke opinie te beroeren. De standbeelden van Leopold II zitten in het oog van de storm, terwijl concrete beleidsvoorstellen om racisme en discriminatie op de arbeidsmarkt weg te werken op politieke onwil stoten.
Hoewel het koloniale verleden en de strijd tegen racisme de afgelopen weken voor het eerst op grotere schaal onder de aandacht kwamen, worden al sinds enkele jaren in verschillende maatschappelijke domeinen debatten gevoerd over wat het betekent om komaf te maken met uitsluitende structuren en ideeën die geworteld zijn in de geschiedenis van de kolonisatie. De vraag hoe we onze instellingen, praktijken, discours en tradities kunnen dekoloniseren om structurele maatschappelijk ongelijkheden weg te werken en een inclusievere samenleving te bewerkstelligen, wordt in toenemende mate gesteld in o.a. de cultuursector, de academische wereld en lokale stadsbesturen. Kenmerkend aan deze processen is dat ze hedendaagse ongelijkheden kaderen binnen bredere historische perspectieven van overheersing en onderdrukking. Hoewel vanuit deze hoek al jarenlang fundamentele kritieken op dominante opvattingen omtrent 'ontwikkeling' worden geuit[1], en ondanks de koloniale ontstaansgeschiedenis van de branche[2], is het debat rond dekolonisering vooralsnog niet op kruissnelheid gekomen in de Belgische sector van ontwikkelingssamenwerking. Daar lijkt nu stapsgewijs verandering in te komen: de Vlaamse en Franstalige koepelorganisaties 11.11.11 en CNCD zetten reflectietrajecten op rond dekolonisering en verkennen samenwerkingsmogelijkheden met diasporagroepen[3], binnen het Gemeenschappelijk Strategisch Kader-België staat het thema op de agenda, en de Vlaamse ngo-sector identificeerde dekolonisering als één van de zogenaamde toekomstwerven waar het de komende jaren mee aan de slag wil. Deze verkennende studie kadert in dit laatstgenoemde traject en werd uitgevoerd in opdracht van ngo-federatie en 11.11.11.

De oproep om een reflectieproces te starten over dekolonisering binnen de ngo-sector komt er op een cruciaal moment. De sector staat al enkele jaren onder toenemende druk vanuit verschillende hoeken van de publieke opinie en het blijkt steeds uitdagender om fondsen en sympathie te werven voor ontwikkelingssamenwerking.[4] Tegelijkertijd ondervinden de klassieke 'Noord-Zuid' bewegingen moeilijkheden om hun traditionele achterban – voornamelijk witte hoogopgeleide zestigplussers - te vernieuwen, verjongen en diversifiëren. De nieuwe generatie diaspora activisten voert bovendien (zoals hierboven beschreven) toenemende maatschappelijke druk uit om een inclusiever wereldbeeld

[1] Zie bv.: Ashish Kothari et al., eds., *Pluriverse: A Post-Development Dictionary* (New Delhi: Tulika Books, 2019).
[2] Zie deel 2 van rapport.
[3] O.a. d.m.v. een bij CNCD-11.11.11 tewerkgestelde en gezamenlijk gefinancierde medewerker.
[4] "Waar Gaat Het Geld Voor Ontwikkelings-samenwerking Naartoe? 'Pano' Zoekt Het Uit | VRT NWS: Nieuws," accessed June 19, 2020, https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/10/02/pano-wat-is-ontwikkelingssamenwerking-2-0/.

in de praktijk te brengen en spaart daarbij de sector van ontwikkelingssamenwerking niet van kritiek. Tot slot voltrekt zich op het moment van schrijven een wereldwijde sociale en economische crisis veroorzaakt door de COVID-19 pandemie, die ongetwijfeld haar stempel zal drukken op de dominante wereldorde en de geldende machtsverhoudingen. Volgens Dr. Olivia Rutazibwa, docent aan de universiteit van Portsmouth gespecialiseerd in dekolonisering en internationale relaties, legt de pandemie "een bom onder de westerse superioriteit" en zou de huidige crisis de weg kunnen effenen voor antikoloniale vormen van internationale solidariteit die de ervaringen en kennis van onderdrukten centraal stelt.[5] Jean Van Wetter, algemeen directeur van het Belgische ontwikkelingsagentschap Enabel, kondigde in het licht van de coronapandemie het einde van het Noord-Zuid-paradigma aan en stelt dat, in een snel veranderende globale context, "ontwikkelingsagentschappen geen legitimiteit meer hebben als ze louter geïsoleerd en vanuit een Noord-Zuidperspectief werken".[6] Bovendien komt de druk om dekoloniseren serieus te nemen niet enkel van buitenaf. Els Hertogen, directeur van 11.11.11, stelt dat er ook vanuit de eigen geledingen van vrijwilligers, partners en collega's een sterke 'push' factor speelt om deze kwestie aan te pakken. "De urgentie is duidelijk: als we dit niet doen, zijn we gewoon niet meer relevant", aldus Hertogen.[7]

Er liggen kortom heel wat uitdagingen op het bord van de ngo-sector, waaronder het in vraag stellen van de eigen ontstaansgeschiedenis, maar ook het herdenken van gangbare structuren, strategieën en denkwijzen. De bereidheid om dominante normen, ideeën en praktijken te bevragen is een fundamenteel onderdeel van dekoloniseren. Een diepgaande dekoloniale reflectie heeft dan ook belangrijke repercussies op nagenoeg alle aspecten van ontwikkelingssamenwerking zoals we die vandaag kennen. De dekoloniale kritiek roept existentiële vragen op, zowel wat betreft de werking in het 'Noorden' als in het 'Zuiden'[8]; en kan uiteindelijk ook disruptieve gevolgen hebben voor alle betrokken actoren en hun werking. Het intentieproces achter dit traject is daarom van cruciaal belang: wanneer het discours rond dekolonisering ingezet wordt om bestaande structuren te legitimeren in

---

[5] Olivia Rutazibwa, "De coronapandemie legt een bom onder de westerse superioriteit," MO*, March 23, 2020, https://www.mo.be/de-ontwikkelaars/de-coronapandemie-legt-een-bom-onder-de-idee-van-westerse-superioriteit.

[6] Jean Van Wetter, "Eén land dat aan zijn lot wordt overgelaten, kan de hele wereld bedreigen," *MO**, 2020, https://www.mo.be/de-ontwikkelaars/n-land-dat-aan-zijn-lot-wordt-overgelatenkan-de-hele-wereld-bedreigen.

[7] Gesprek met Els Hertogen over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Tomas Van Acker, Videoconferentie, 3 Oktober, 2020

[8] Een kritische reflectie over de gangbare terminologie die in de sector wordt gehanteerd behoort volgens verschillende gesprekspartners tot de belangrijkste aandachtspunten in de discussie rond dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. De notie 'Globale Zuiden', en bij uitbreiding de indeling van de wereld volgens een Noord-Zuid breuklijn, is omnipresent binnen de sector, maar ook gangbaar als academisch jargon en in mainstream media, en ondertussen ook ingeburgerd bij het publiek. De auteurs van dit rapport zijn zich bewust van de pertinente kritieken die worden geformuleerd ten aanzien van deze terminologie. Spreken van het 'globale Zuiden' is niet alleen Eurocentrisch, het is ook weinig accuraat en verhult een grote diversiteit aan sociale, politieke en economische situaties in de voormalige gekoloniseerde wereld. Tegelijkertijd stellen we ook vast dat de term als minder normatief geladen ervaren wordt als bv. 'de Derde Wereld' en 'ontwikkelingslanden'. Bovendien bestaan binnen de voormalige gekoloniseerde wereld intellectuele en activistische tradities en netwerken die zich expliciet identificeren met de notie '(globale) Zuiden', niet zozeer als metafoor voor de onderontwikkelde wereld, maar als referentie naar een gedeelde geschiedenis van (strijd tegen) kolonialisme. Vanuit deze bedenkingen opteren we ervoor om binnen deze studie de 'Noord-Zuid' terminologie te behouden, zonder de noodzaak tot verdere kritische reflectie hierover in vraag te stellen. Voor een goede discussie van de oorsprong en het gebruik van de term, zie: Nour Dados en Raewyn Connell, "The Global South", Contexts, Vol. 11, No. 1, pp. 12-13, 2012.

plaats van in vraag te stellen, dan gaat de essentie verloren en bestaat het risico dat oppervlakkige ingrepen worden uitgevoerd terwijl problematische fundamenten onaangetast blijven.[9] Een halfslachtige poging kan daarom nefast zijn en door het creëren van teleurstelling of wantrouwen zelfs bijdragen aan een verdere polarisering van het debat. We willen de sector daarom aansporen om niet onbedachtzaam mee te gaan in een 'dekoloniseringshype', maar zich te engageren om de discussies omtrent de implicaties van dekolonisering voor de ngo-sector ten gronde en in de eerste plaats intern te voeren.

Opzet en beperkingen van de studie

In de referentietermen voor deze studie werd door ngo-federatie en 11.11.11 de opdracht geformuleerd om een *status quaestionis* te schetsen van bestaande debatten en praktijken omtrent dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking.[10] De focus ligt hierbij in de eerste plaats op de Vlaamse ngo-sector, maar waar wenselijk zal op basis van literatuurstudie een internationaal referentiekader gebruikt worden. In verder overleg met de opdrachtgevers werden de volgende onderzoeksvragen opgesteld als leidraad voor deze studie:

1. Waar ligt de oorsprong van het dekoloniale denken en wat zijn de belangrijkste ideeën (beknopte historische situering)?

2. Waarom is dit debat (bij uitstek) relevant voor de sector van ontwikkelingssamenwerking?

3. Wat zijn de belangrijkste ideeën en stellingnames i.v.m. dekolonisering met betrekking tot de sector van ontwikkelingssamenwerking? Waar situeren deze ideeën zich binnen het spectrum tussen radicaal systeem-kritisch (het ontmantelen van bestaande structuren) en reformistisch (het van binnenuit veranderen van bestaande structuren)?

4. Welke implicaties heeft dekolonisering in de praktijk voor het ontwerpen van programma's/projecten en voor discours en beeldvorming omtrent internationale samenwerking in campagnes voor leden- en fondsenwerving? ('Noordwerking')

5. Welke implicaties heeft dekolonisering in de praktijk voor de samenwerkingen die Vlaamse ngo's aangaan met organisaties in het 'Zuiden' en de manier waarop ze dit doen? ('Zuidwerking')

6. Welke implicaties heeft dekolonisering in de praktijk voor organisatiestructuren en beleidsorganen binnen de sector (bv. vertegenwoordiging in bestuursorganen, inclusief personeelsbeleid)?

---

[9] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 26 mei, 2020; Heleen Debeuckelaere, "Kolonialisme leeft door in het heden. Daarom is dekoloniseren belangrijk," De Correspondent, October 14, 2019, https://decorrespondent.nl/10618/kolonialisme-leeft-door-in-het-heden-daarom-is-dekoloniseren-belangrijk/696921635806-daf65efa.

[10] 11.11.11 e, NGO-federatie, "Terms of Reference Project Onderzoek Naar Dekolonisering," 2020.

De bevindingen in dit rapport baseren zich enerzijds op een kwalitatieve analyse van bestaande literatuur omtrent dekolonisering (academische artikelen, blogs, opiniestukken, etc.) en anderzijds op semigestructureerde interviews van 1 à 2 uur met 19 respondenten (zie annex), waaronder actoren uit de sector van ontwikkelingssamenwerking, de dekoloniseringsbeweging en academici. In samenspraak met de opdrachtgevers werd beslist om het zwaartepunt te leggen bij een bevraging van actoren uit de sector. De lijst van te betrekken actoren werd in de eerste plaats opgesteld door de opdrachtgevers en vervolgens verder aangevuld door de onderzoekers. Van de respondenten die gecontacteerd werden met de vraag om mee te werken aan dit onderzoek reageerde de meerderheid positief op dit verzoek. Twee respondenten weigerden echter hun medewerking en uitten hierbij expliciet hun wantrouwen t.o.v. de intenties en opzet van dit onderzoek - met name de vrees dat deze studie zou bijdragen tot een kosmetische operatie i.p.v. deel uit te maken van een fundamentele oefening in zelfreflectie - maar ook ten opzichte van de toekenningsprocedure. Zoals eerder vermeld heeft deze kritiek betrekking tot het bewaken van de essentie van het dekoloniale denken – namelijk het in vraag durven stellen van historisch gewortelde instellingen en structuren – en lijkt het ons daarom belangrijk deze niet zomaar weg te wuiven.
Gezien de lockdown maatregelen die van kracht waren tijdens de periode waarin deze studie werd uitgevoerd, werden alle interviews afgenomen via videogesprekken en opgenomen met de toestemming van de respondenten. Daarbij werd aan de respondenten ook de mogelijkheid gegeven om zaken anoniem of – indien de betrokkene een bepaalde organisatie vertegenwoordigt – ter persoonlijke titel te laten weergeven. In de meeste gevallen werd deze laatste optie verkozen door respondenten. Het is dus belangrijk om expliciet te vermelden dat standpunten van onze gesprekspartners niet mogen worden gelezen als officiële posities van de organisaties waar ze tewerkgesteld zijn. Uit gesprekken bleek overigens duidelijk dat binnen organisaties meningen rond dekolonisering en de implicaties ervan voor de sector vaak sterk uiteenlopen. Omwille van het beperkte budget en de korte tijdspanne van dit onderzoek was het niet mogelijk om een groter aantal respondenten te betrekken. De bevindingen die gepresenteerd worden in dit rapport zijn dan ook onvermijdelijk incompleet en kunnen niet volledig recht doen aan de grote verscheidenheid tussen organisaties binnen de ngo-sector, noch aan de meerstemmigheid binnen de dekoloniseringsbeweging. Meer dan een compleet overzicht is dit rapport een topje van de ijsberg dat evenwel een klare blik biedt op een aantal afgelijnde thema's waarop dit opkomende debat in de sector zich toespitst. In die zin bieden we een voorzet om deze thema's verder uit te spitten, gesprekken aan te gaan binnen de sector, en vervolgens woorden om te zetten in daden. Als onderzoekers reiken we in dit rapport dan ook geen pasklare antwoorden of aanbevelingen aan. Desalniettemin hopen we dat het een verhelderende aanzet kan zijn voor het werk van lange adem dat dekoloniseren inhoudt.

Het rapport is opgebouwd uit drie delen. Het eerste deel is voornamelijk (maar niet uitsluitend) gebaseerd op literatuurstudie en focust op onderzoeksvraag 1, 2 en 3. Daarop volgt een tweede luik dat onderzoeksvraag 4, 5 en 6 centraal stelt en in de eerste plaats (maar wederom niet uitsluitend) vertrekt vanuit de interviews met actoren uit de sector en de dekoloniseringsbeweging. Binnen dit tweede luik worden acht verschillende domeinen geïdentificeerd die betrekking hebben op het dekoloniseren van de praktijk van ontwikkelingssamenwerking, en die overeenkomen met de meest prominente thema's die naar voor kwamen tijdens het onderzoek. Tot slot formuleren we in het derde en laatste deel enkele suggesties voor vervolgstappen in het traject.

1. De relevantie van dekolonisering voor ontwikkelingssamenwerking

Dekoloniaal denken: geen nieuwe hype

De afgelopen jaren werd op verschillende continenten de conversatie over de repercussies en continuïteiten van het koloniale verleden en over de nood om omgevingen en instellingen te dekoloniseren opnieuw deel van het publieke debat. De aanzet voor dit hernieuwde dekoloniseringsactivisme werd gegeven in Zuid-Afrika in 2015, met de #RhodesMustFall beweging. Dankzij het aanhoudende werk van verschillende stemmen en groepen sijpelde die conversatie ook bij ons met regelmaat door tot het publieke debat: van universiteiten over de cultuursector tot discussies over musea, straatnamen, standbeelden en tradities als het Sinterklaasfeest. De internationale golf van antiracistisch verzet na de gewelddadige dood van George Floyd zorgde voor een intensivering van de mobilisatie rond deze thema's, en bracht – zelfs in volle coronatijd – het debat over dekolonisering van de publieke ruimte en onderwijs opnieuw in een stroomversnelling.
Deze hedendaagse 'dekoloniseringsgolf' wordt duidelijk gedragen, vormgegeven en zichtbaar gemaakt door een nieuwe generatie van denkers en activisten Het is echter belangrijk om te duiden dat de debatten die de afgelopen jaren rond dekolonisatie worden gevoerd op zich niet nieuw zijn, laat staan een eigentijdse hype. Ze zijn een verderzetting van een rijke en lange intellectuele, activistische en artistieke traditie, die als fundament en inspiratiebron blijft dienen voor nieuwe generaties. Het was niet voorzien om in het bestek van deze studie een diepgaand overzicht te bieden van de verschillende debatten en scholen die kolonialisme linken met het idee en de praktijk van ontwikkeling. Toch vinden we het - samen met verschillende van onze gesprekspartners - noodzakelijk dat een reflectie over dekolonisering in de Noord-Zuidbeweging deze traditie (her)ontdekt, en de inzichten die eruit zijn voortgekomen ter harte te neemt. Dit des te meer omdat binnen deze traditie ook het idee en de praktijk van ontwikkeling als een verderzetting van koloniale praktijken en machtsverhoudingen, een belangrijke thematiek is. In de jaren 1960 stelde de 'Dependencia' school, die vertrekt vanuit de Latijns-Amerikaanse ervaring, vast dat ook na de formele dekolonisatiegolf de koloniale machtsverhoudingen het wereldsysteem bleven beheersen en landen in het Zuiden in een afhankelijkheidsrelatie dwongen. In het baanbrekende boek "How Europe underdeveloped Africa" (1972) argumenteert Walter Rodney dat de onderontwikkeling van Afrika en de ontwikkeling van Europa nauw met elkaar verbonden zijn als een rechtstreeks gevolg van eeuwenlange slavenhandel en het koloniale project, en dat praktijken van imperialisme nog steeds worden verdergezet na de formele onafhankelijkheid.[11] Burkina Faso's voormalige eerste minister Thomas Sankara articuleerde in de jaren 1980 ideeën over autonome ontwikkeling, hulponafhankelijkheid en verzet tegen schuldenregimes die vandaag een nieuwe generatie Afrikaanse jongeren inspireren.[12] De 'post-development school' van denkers zoals Arturo Escobar en Wolfgang Sachs had als agenda niet alleen de ontmanteling van de mentale constructie van ontwikkeling en de onderliggende assumpties van universalisme, maar formuleerde ook een alternatieve agenda die erop gericht was om lokale en inheemse visies en *grassroots* ontwikkeling te waarderen. Wat deze denkscholen met elkaar gemeen hebben, is dat ze het idee van ontwikkeling en ontwikkelingshulp systematisch situeren als een koloniaal of neokoloniaal project. Terwijl de inzichten van deze denkscholen wereldwijd als inspiratiebron blijven dienen voor bewegingen in het Zuiden en nieuwe generaties dekoloniseringsactivisten, wijzen gesprekspartners op een zekere "intellectuele armoede" in de

[11] Walter Rodney, *How Europe Underdeveloped Africa* (London; New York: Verso, 2018).
[12] "Thomas Sankara," MO*, accessed July 9, 2020, https://www.mo.be/dossier/thomas-sankara.

sector, waar deze ideeën en die van andere tegenstemmen nauwelijks (nog) bekend zijn of besproken worden, en het dominante, overkoepelende paradigma van ontwikkeling zelf te weinig in vraag wordt gesteld.[13]

De koloniale geboorte van ontwikkelingssamenwerking

Dat er nood is aan zo'n fundamentele invraagstelling van het concept, het discours en de praktijk van ontwikkeling komt terug in verschillende gesprekken. In dit opzicht lijkt het zinvol om de ontstaansgeschiedenis van de ontwikkelingsgedachte te recapituleren. De fameuze inauguratierede van de Amerikaans president Harry Truman in 1949 zette de toon voor hoe de internationale verhoudingen vanaf dan begrepen werden:

> "More than half the people of the world are living in conditions approaching misery. Their food is inadequate. They are victims of disease. Their economic life is primitive and stagnant. Their poverty is a handicap and a threat both to them and to more prosperous areas. […] in cooperation with other nations, we should foster capital investment in areas needing development."[14]

Het is geen toeval dat de noties 'onderontwikkeld' en 'ontwikkeld' als manier om naar de wereld te kijken zich in de publieke verbeelding beginnen nestelen op een moment dat de formele ontvoogding van de gekoloniseerde wereld op gang komt. De gepathologiseerde kijk (ziekte, handicap) op de samenlevingen in het dekoloniserende Zuiden uit Truman's speech resoneert sterk met centrale thema's die bijvoorbeeld de Belgische koloniale propagandamachinerie hanteerde om de kolonisatie van Congo te legitimeren en om Belgische kolonisten te werven.[15] De remedie, dat 'zieke Zuiden' genezen met Westerse technologieën en middelen, is de kern van wat in de daaropvolgende decennia ontwikkelingshulp wordt.

Zowat al onze gesprekspartners, zowel van binnen als buiten de sector, leggen een verband tussen de ongelijke machtsverhoudingen die heersten tussen kolonisator en gekoloniseerden en het hedendaagse concept van ontwikkelingssamenwerking. De meeste respondenten van binnen de sector zijn het er dan ook over eens dat dekoloniseren in de sector niet mogelijk is zonder de manieren waarop deze machtsverhoudingen door ontwikkelingssamenwerking gereproduceerd worden te erkennen. Die verwachting wordt ook uitgesproken door gesprekspartners van buiten de sector:

> "Als je kijkt naar de Noord-Zuid beweging, dan zie je daar nog dikwijls een bevestiging van dat wereldbeeld waarin de mechanismen van kolonisering doorwerken. We verwachten dat ze zich scharen achter de beweging die dat wereldbeeld wil doen kantelen."[16]

Als de ontwikkelingssector vandaag koloniaal is, dan is dat ook volgens Dr. Aymar Nyenyezi, jurist en politicoloog van de Universiteit Gent, niet louter omdat ze wortels heeft in de kolonisatieperiode, maar wel omdat er nog steeds een duidelijke verderzetting is van bepaalde mentaliteiten en structuren die toen het licht zagen en gelegitimeerd werden door imperialistische en racistische ideologieën. Zo identificeren de meeste respondenten het paternalistische discours en beeldtaal van weerloze

---

[13] Gesprek met Mark Breusers over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Tomas Van Acker en Eva Willems, Videoconferentie, 3 juni, 2020.

[14] "Harry S. Truman: Inaugural Address. U.S. Inaugural Addresses. 1989," accessed July 9, 2020, https://www.bartleby.com/124/pres53.html; Jason Hickel, *The Divide: Global Inequality from Conquest to Free Markets* (London: Windmill Books, 2018).

[15] Thelma Ohiwerei, The (neo)colonial medium is the message, masterscriptie 2020, Universiteit Gent

[16] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers en Marius Dekeyser over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 26 mei, 2020.

hulpbehoevendheid waarmee de ontwikkelingssector de publieke verbeelding is blijven voeden als één van de meest frappante en tastbare vormen van koloniaal erfgoed in de sector, en zien ze een rechtstreekse link met het beschavingsidee waarmee kolonialisme werd gelegitimeerd.
Ook Dr. Olivia Rutazibwa stelt dat een bevraging van de eigen ontstaansgeschiedenis belangrijk is omdat de oorsprong van het idee dat het Zuiden moet 'ontwikkeld' worden in het koloniale verleden vervat zit. Verschillende gesprekspartners beamen dat zo'n bevraging van de eigen koloniale wortels een cruciaal onderdeel moet zijn van een dekoloniseringsreflectie in de sector. Naast de koloniale en imperialistische grondslagen van het concept van ontwikkeling, is het ook zo dat sommige organisaties zelf geworteld zijn in het Belgisch koloniaal verleden. Volgens sommige respondenten is een stamboomonderzoek van de eigen organisatie dan ook zinvol om te begrijpen op welke manier koloniaal denken nog steeds vervat zit in het DNA van de organisatie. Nadia Nsayi brengt bovendien in herinnering dat het huidige departement Ontwikkelingssamenwerking zijn wortels kent in het voormalige ministerie van Koloniën.[17] De sterke focus op Centraal-Afrika, die zowel bij de officiële Belgische ontwikkelingssamenwerking als in de sector in zijn geheel aanwezig is, en gereflecteerd wordt in de subsidiekanalen van DGD, is ook een duidelijke koloniale erfenis die zou moeten worden meegenomen in de reflectie over dekolonisering.[18] Olivia Rutazibwa stelt dat zo'n stamboomonderzoek naar de eigen koloniale wortels niet moeten dienen om schuldgevoelens aan te wakkeren, maar wel om inzicht te verwerven.[19] Ook andere gesprekspartners wijzen erop op dat het besef van de eigen kolonialiteit, hoewel oncomfortabel, ook een opportuniteit moet zijn.[20] "Ontwikkelingssamenwerking is intrinsiek koloniaal, zowel de discours die worden gehanteerd, als de instellingen waaruit de sector bestaat. Maar dat wil niet zeggen dat er geen dingen ten goede veranderen", aldus Mark Breusers.[21]

2. Implicaties van dekolonisering voor de Vlaamse sector van ontwikkelingssamenwerking

I. Antiracisme

De strijd tegen racisme bevindt zich in het hart van het dekoloniale denken en vormt voor de dekoloniseringsbeweging het vertrekpunt van de strijd voor een meer rechtvaardige wereldorde. De premisse hierbij is dat de racistische denkbeelden en theorieën over mensen met een niet-witte huidskleur die gebruikt werden om het kolonisatieproject te legitimeren, verder leven binnen de dominante structuren en opvattingen die de relatie tussen witte mensen en mensen van kleur bepalen in de hedendaagse samenleving. Om deze historische en structurele inbedding van mechanismen van exclusie te benadrukken, wordt de term systemisch of institutioneel racisme gebruikt. Deze vaststelling dat racisme structureel ingebed is in onze maatschappij, staat haaks op wat Gloria Wekker karakteriseert als een kenmerk van 'witte onschuld': de dominante assumptie onder witte mensen dat racisme – op grove uitspattingen van 'echte' (extreemrechtse) racisten na - iets is dat tot het verleden

[17] Nadia Nsayi, *Dochter van de dekolonisatie* (EPO, 2020).
[18] Gesprek met Charlotte Christiaens over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Tomas Van Acker en Eva Willems, Videoconferentie, 29 mei, 2020.
[19] Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 1 juni, 2020.
[20] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 26 mei, 2020.
[21] Gesprek met Mark Breusers.

behoort omdat we vandaag in West-Europa immers in een inclusieve samenleving leven met gelijke kansen voor iedereen.[22] Systemisch racisme kan de vorm aannemen van fysieke en verbale agressie tegen mensen van kleur, van discriminatie op de arbeidsmarkt, van 'goed bedoeld' paternalisme, of van wat Naima Charkaoui 'de microkwetsingen van dagelijks racisme' noemt.[23] Erkennen dat systemisch racisme deel uitmaakt van onze samenleving betekent ook erkennen dat racisme en discriminatie gereproduceerd wordt binnen instellingen en organisaties, en dus ook binnen de Vlaamse en internationale ontwikkelingssamenwerkingssector. In 2018 bijvoorbeeld klaagden twee zwarte werknemers van internationale hulporganisaties het racisme binnen de humanitaire sector aan, o.a. door te wijzen op *implicit bias* in de rekruteringssystemen en de slechtere werkomstandigheden voor werknemers van kleur. De wijdverspreide praktijk om (soms jonge, onervaren) expats aan te werven die niet altijd vertrouwd zijn met de context waarin ze terecht komen, terwijl men blind lijkt te zijn voor lokaal talent, komt voor uit vooroordelen over corruptie en incompetentie, karakteristieken die toegeschreven worden als 'eigen' aan het globale Zuiden, aldus de auteurs.[24]

Schrijfster en juriste Rachida Lambaret wijst erop dat de strijd tegen racisme al te vaak beschouwd wordt als een strijd die in de eerste plaats gevoerd moet worden door zij die gediscrimineerd worden, en dat witte mensen hierbij te veel aan de zijlijn blijven staan. Nochtans, zo stelt ze,

> "is er geen zijlijn wanneer het over racisme gaat. We zitten met z'n allen in het moeras, want het strijdtoneel is onze samenleving en die samenleving, dat zijn wij. Er is geen zijlijn, omdat racisme gaat over het in vraag stellen van de menswaardigheid van mensen met een donkere huidskleur, van mensen die geen verblijfsvergunning hebben, van mensen die zich anders kleden omwille van religie."[25]

Volgens Hand in Hand tegen racisme is het echter opmerkelijk dat de Noord-Zuid sector zich niet engageert in de bredere antiracismebeweging binnen het Vlaamse middenveld. Naar aanleiding van 21 maart, de Internationale Dag Tegen Racisme en Discriminatie, verenigden tal van middenveldorganisaties zich bijvoorbeeld in 2019 en 2020 in het Platform 21/03.[26] Onder de 162 organisaties die zich in 2020 achter dit initiatief schaarden, valt de afwezigheid van ontwikkelingssamenwerkingsorganisaties op. Hand in Hand stelt vast dat het voor 11.11.11 als koepelorganisatie van de Noord-Zuid sector vreemd genoeg geen evidentie lijkt om hun achterban te sensibiliseren rond dit thema. In het kader van dekolonisering, en de algemene verrechtsing van het politieke klimaat in acht genomen, stellen zij dat het belangrijk is om als middenveld krachtig en verenigd op te treden tegen racisme.[27] Ook Kalvin Soiresse Njall stelt dat de Noord-Zuid sector een actievere bondgenoot zou moeten zijn in de strijd tegen racisme, alsook in het maatschappelijk debat

---

[22] Hoewel Wekker's analyse gebaseerd is op de Nederlandse samenleving, kunnen er veel parallellen getrokken worden met België. Gloria Wekker, *Witte onschuld: Paradoxen van kolonialisme en ras* (Amsterdam University Press, 2017).

[23] KifKif, "De microkwetsingen van dagelijks racisme - Naima Charkaoui," Racisme en psychologie, accessed June 18, 2020, https://kifkif.be/cnt/artikel/de-microkwetsingen-van-dagelijks-racisme-7449.

[24] "OPINION: We Need to Talk about Racism in the Aid Sector," openDemocracy, accessed June 19, 2020, https://www.opendemocracy.net/en/shine-a-light/racism-humanitarian-aid-sector/?fbclid=IwAR1pPTsmNqf8X2CP3PFeVGZKouMgUwCOndYnx5lGqKUHc-Hpf-gdkz2bqaQ.

[25] Rachida Lamrabet et al., "Antiracistisch en dekoloniaal verzet begint met het stellen van de juiste vragen," *MO**, June 13, 2020, https://www.mo.be/opinie/antiracistisch-en-dekoloniaal-verzet-begint-met-het-stellen-van-de-juiste-vragen.

[26] "Wie zijn we," Platform 2103, November 11, 2018, https://www.platform2103.be/nl/wie-zijn-we-0.

[27] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers, and Marius Dekeyser.

rond de dekolonisering van de publieke ruimte en het onderwijs.[28] Naar aanleiding van de heropleving van de #BlackLivesMatter beweging in de Verenigde Staten, leeft ook in de internationale sector van ontwikkelingssamenwerking het debat over racisme opnieuw op. Op de Oxfam-blog *from poverty to power* publiceerde Maria Faciolince recent een overzicht van inspirerende denkers en initiatieven m.b.t. antiracisme in ontwikkelingssamenwerking. De focust ligt hierbij voornamelijk op het veranderen van organisatiestructuren en het dekoloniseren van kennisproductie binnen de sector (cfr. kennisproductie).[29]

II. Kennisproductie

Dr. Olivia Rutazibwa identificeert genocide (volkerenmoord), ecocide (het vernietigen van ecosystemen) en *epistemicide*[30] (het vernietigen of ontkennen van niet-Westerse kennis) als de drie fundamentele kenmerken van kolonialiteit. Van deze drie is epistemicide volgens Rutazibwa de grootste zonde van ontwikkelingssamenwerking: de ideologie dat het Westen met de oplossingen moet komen voor de problemen in het Zuiden zit heel diep ingebakken in de sector, zo stelt ze.[31] De onderliggende assumpties hierbij zijn dat (i) lokale kennis ontoereikend of zelfs onbestaande is, en (ii) daarom geïmporteerd moet worden uit het Noorden/Westen. Verschillende gesprekspartners uit de sector beamen dat het paradigma van ontwikkelingssamenwerking vandaag nog steeds gestoeld is op het beschavingsidee dat zijn oorsprong kent in de koloniale missies.[32] Mark Breusers stelt dat het gebrek aan ruimte voor niet-Westerse modellen van kennisproductie binnen de sector voortvloeit uit een systematische devaluatie van de ander. Het idee van ontwikkeling impliceert immers nog steeds een moreel onderscheid tussen zij die 'ontwikkeld' en zij die 'onderontwikkeld' zijn. Het hele concept van ontwikkelingssamenwerking is gestoeld op het idee dat er actoren uit het Noorden/Westen nodig zijn om bepaalde kennis te importeren die deze 'vooruitgang' kan stimuleren.[33] Fiona Ang wijst erop dat het idee van capaciteitsopbouw dat het werk van veel ngo's kenmerkt deze onderliggende assumpties reflecteert. Dat de aangereikte of opgelegde Westerse kennis vervolgens als universeel beschouwd wordt, i.e. als de enige mogelijke vorm van kennis, is de fundamentele oorzaak van epistemicide, zo stelt Dr. Aymar Nyenyezi, jurist en politicoloog van de Universiteit Gent. Op die manier wordt het immers onmogelijk om alternatieve kennis te verbeelden.[34] Ludo Segers haalt het mensenrechtenkader aan als voorbeeld van een paradigma dat binnen de sector onproblematisch als universeel wordt beschouwd, terwijl de fundamenten ervan duidelijk in het Westen liggen en er verschillende debatten bestaan waarbinnen dit kader sterk bekritiseerd en genuanceerd wordt.[35] Ook dominante opvattingen over post-conflict reconstructie en liberale democratie die sturend zijn voor het werk van talrijke ngo's, bv. in Centraal-Afrika, worden binnen de sector nauwelijks in vraag gesteld, aldus Stella Nyanchama. Ze worden doorgaans beschouwd als neutraal en vrij van enige politieke

[28] Gesprek met Kalvin Soiresse Njall, interview door Tomas Van Acker, Videoconferentie, 15 juni, 2020.
[29] "#PowerShifts Resources: Anti-Racism in Development and Aid," From Poverty to Power, June 23, 2020, https://oxfamblogs.org/fp2p/powershifts-resources-anti-racism-in-development-and-aid/.
[30] De Souza Santos spreekt van "cognitive injustice", zie: Boaventura de Sousa Santos, *Epistemologies of the South: Justice against Epistemicide*, 2016.
[31] Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa.
[32] Gesprek met Mark Breusers, gesprek met Charlotte Christiaens, gesprek met Christian Lukenge.
[33] Gesprek met Mark Breusers.
[34] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi.
[35] Zie bv.: Eva Brems, *Human Rights: Universality and Diversity* (The Hague : Nijhoff, 2001).

agenda.[36] Els Hertogen erkent de soms problematische spanning tussen mensenrechtenpromotie in het Zuiden en praktijken in het Noorden, en stelt ook dat het noodzakelijk is om in dialoog te gaan over wat het mensenrechtenkader in verschillende contexten lokaal betekent, maar werpt wel op dat werk rond mensenrechten en democratie deel uitmaakt van een gedeelde agenda met organisaties in het Zuiden: "Ze verwachten dat wij hen daarin ondersteunen en mee knokken voor het vrijwaren van politieke rechten en civiele ruimte."[37] Het doel van de huidige campagne 'Baanbrekers voor dekolonisering' van Hand in Hand is dan om te "luisteren naar de resonanties die getuigen van andere wijsheden en niet-Westerse ervaringen" door mensen van kleur naar voor te schuiven als experten.[38] Ook Rutazibwa wijst erop dat, om het historische onevenwicht in kennisproductie te herstellen, het in de eerste plaats belangrijk is om de vraag te stellen "wie we als expert beschouwen en welke kennis we waarderen".[39] Wie zit er mee aan tafel bij het uitdenken van programma's en projecten die het kader aflijnen waarbinnen ontwikkelingssamenwerking zich voltrekt? Hoewel lokale partnerorganisaties vaak geconsulteerd worden in dit proces, blijft hun inbreng fundamenteel gelimiteerd door de formats die ontworpen worden door donoren in het Noorden/Westen. Ook binnen de interuniversitaire internationale samenwerking wordt deze ongelijkheid nog steeds gereproduceerd, aldus Steven Schoofs en Inge Vandevyvere. Het Westers model van kennis wordt geëxporteerd en binnen die beperkte ruimte mogen partners hun bijdrage leveren. Hoewel er recente voorbeelden zijn van samenwerkingen waarbij meer geïnvesteerd wordt in een duurzaam consultatieproces van bursalen uit partnerlanden, is er nog steeds veel werk aan de winkel, zo stelt Schoofs.[40] Ook Annelies De Gendt, Fabien Habimana en Wamu Oyatambwe beamen dat er op dit moment geen sprake is van echte wederzijdse kennisuitwisseling met hun partners in het Zuiden, omdat de relatie niet gelijkwaardig is en beïnvloed wordt door o.a. de financieringsstructuren binnen de sector.[41] Volgens Charlotte Christiaens zorgt de dominantie van kaders die opgesteld worden in het Noorden/Westen in de praktijk bijvoorbeeld voor nauwe thematische opdelingen waarbinnen partners hun projecten moeten wringen, terwijl zij zelf in de praktijk – gedreven door de complexe situatie op het terrein - een brede en holistische aanpak nastreven. Christiaens haalt bovendien aan dat de reflectie over de kennis die in de andere richting stroomt, namelijk wat we in het Noorden/Westen leren van het Zuiden door partnerschappen aan te gaan, zelden aan bod komt binnen de sector. Ze wijst in dit kader o.a. op het belang van een open houding t.o.v. alternatieve kennismodellen die aangereikt worden door inheemse gemeenschappen in het Zuiden, maar ook op de noodzaak om structurele samenwerkingsverbanden aan te gaan met lokale universiteiten.[42]

De ongelijkwaardigheid in kennisproductie binnen ontwikkelingssamenwerking is niet enkel een ethisch probleem, maar ook een epistemologisch probleem. Een eenzijdig model van kennisproductie dat voeling mist met de lokale realiteit creëert fundamentele blinde vlekken. Volgens Stella Nyanchama zijn de programma's en projecten waarmee binnen ontwikkelingssamenwerking aan de slag gegaan wordt vaak gestoeld op oppervlakkige analyses die zich baseren op fragmentarische

---

[36] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers, en Marius Dekeyser.

[37] Gesprek met Els Hertogen.

[38] "Waarom Deze Campagne? | Baanbrekers," accessed June 29, 2020, https://baanbrekers.dekoloniseer.be/pagina/waarom-deze-campagne.

[39] Rutazibwa, "De coronapandemie legt een bom onder de westerse superioriteit."

[40] Gesprek met Inge Vandevyvere and Steven Schoofs over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 10 juni, 2020.

[41] Gesprek met Annelies De Gendt, Fabien Habimana, en Wamu Oyatambwe over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 3 juni, 2020.

[42] Gesprek met Charlotte Christiaens.

momentopnames van situaties, terwijl structurele oorzaken van problemen en hun link met de Westerse samenleving niet aan bod komen.[43] Methodologieën die niet gegrond zijn in de lokale realiteit schieten bovendien vaak hun doel voorbij of zijn contraproductief omdat ze te weinig gedragen worden door de verschillende betrokken partijen in de samenwerking. Mélodie Arts legt uit dat deze pragmatische overweging voor haar organisatie één van de voornaamste drijfveren was om meer dialogisch en participatief te werk te gaan bij het opstellen van de recentste programma's. De lokale partnerorganisaties worden hierbij als experten beschouwd, terwijl KIYO voornamelijk een faciliterende rol wil opnemen. Volgens Arts werpt deze manier van werken nu al zijn vruchten af, al stelt ze dat het voor alle betrokken partijen vaak een moeizaam proces is om af te stappen van oude patronen in de samenwerking.[44]

III. Beeldvorming

De hongersnood in Ethiopië en de door beroemdheden gedreven fundraisingcampagne *Band Aid* van midden de jaren 1980 wordt vaak als startpunt beschouwd van een dominante beeldtaal waarmee armoede in het globale Zuiden, en voornamelijk in Afrika, wordt gerepresenteerd. Internationale ngo's worden door critici beschouwd als de belangrijkste dragers van die beeldtaal - soms omschreven als armoedepornografie - waarin slachtofferschap en hulpbehoevendheid centraal staan. Op die manier speelt de ontwikkelingssector een cruciale rol in de manier waarop het globale Zuiden, maar ook mensen van kleur in het globale Noorden, leven in de publieke verbeelding. Het klopt dat de *Band Aid* campagne toonzettend was, maar de beeldtaal van de 'hulpeloze/hulpbehoevende/te redden andere' in het globale Zuiden die in dergelijke campagnes werd en wordt gehanteerd kent een veel langere geschiedenis en is sterk geworteld in de propaganda van het koloniale project.[45] De Britse professor professor Pryamvada Gopal, gespecialiseerd in (post-)koloniale literatuur, stelt over dekoloniseren het volgende:

> "….[it's] about understanding mythologies and undoing mythologies, (…), about having access to information and narratives which reframe our understanding of how to relate to other peoples, other countries and other cultures, and it's a question that can be asked regardless of what your cultural background is."[46]

Eén van de koloniale narratieven en frames waarnaar ze verwijst, en die bijzonder pertinent is voor deze discussie, werd in 1962 al geformuleerd door antikoloniaal historicus C.L.R. James:

> "[…] myth-makers see themselves always as the givers, and Africans as the takers, themselves as teachers, and Africans as the thaught…"[47]

Ook volgens andere belangrijke dekoloniseringspioniers, zoals Frantz Fanon en Edward Said, is de koloniale constructie van het beeld van de 'problematische ander' vooral een middel om de eigen

---

[43] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers, en Marius Dekeyser.

[44] Gesprek met Mélodie Arts over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 10 juni, 2020.

[45] Die koloniale beeldvorming van *gevers en ontvangers*, zowel van middelen als van kennis, werd ook in België uitgedragen door een propaganda-apparaat dat zich bediende van het opkomende medium van de film om de *mission civilisatrice* zichtbaar en tastbaar te maken voor het Europese publiek. Het tonen van leed en miserie onder de Congolese bevolking bijvoorbeeld, en van de reddende rol van Belgische koloniale medici, was een courant thema dat decennialang bepalend was voor hoe Belgen zich leven in de kolonie voorstelden. Zie Thelma Ohiwerei, The (neo)colonial medium is the message, ongepubliceerde masterscriptie, Universiteit Gent, 2020

[46] *Insurgent Empire | Priyamvada Gopal in Conversation with Verso Books*, 2019, https://www.youtube.com/watch?v=eKccB6rOadg.

[47] C.L.R. James in: *Insurgent Empire | Priyamvada Gopal in Conversation with Verso Books*.

superioriteit te veronderstellen. Het is op deze manier dat kolonialisme werd gelegitimeerd, zo stellen ze. Verschillende critici beschouwen ingo's, of tenminste de taal en de beelden die ze gebruiken in campagnes, als een verderzetting van die koloniale mythologie waarin uitdrukking wordt gegeven aan suprematie en ondergeschiktheid, en aan de rollen van slachtoffers en redders. Volgens Nandita Dogra, die onderzoek deed bij Britse ngo's tijdens de *Make Poverty History* campagne, reproduceerden ingo's in deze campagne koloniale discours en beeldtaal, terwijl de rol van het koloniale verleden in de armoede die ingo's trachtten te bestrijden – *history makes poverty* - zo goed als afwezig was in de communicatie.[48] Ook onderzoek naar educatieve communicatie van Belgische ngo's bevestigt het terugvallen op metaforen en beeldgebruik dat overeenkomt met de koloniale blik op de ander en op die manier ongelijkheden herbevestigt.[49] Voor Kalvin Soiresse Njall is de continuïteit van dit soort beelden in de sector van ontwikkelingssamenwerking een symptoom van een bredere verderzetting van koloniale patronen waarin ngo's vervat zitten. De Belgische koloniale propaganda was één van de meest paternalistische ten aanzien van zwarte Congolezen, Rwandezen en Burundezen, zo stelt hij. In hun handelen dragen Belgische ngo's duidelijk de stempel van dit koloniale verleden, dat diep ingeworteld zit in het collectieve onderbewustzijn:

> "L'Afrique des guerres, l'Afrique des famines, l'Afrique des maladies n'a pas malheureusement fini de donner bonne conscience à celle ou celui qui donne en Europe tout en le ou la rassurant sur sa supériorité."[50]

Toch is het zo dat de reflectie over de beelden die ontwikkelingsactoren gebruiken in het kader van campagnes, en over het taalgebruik dat de sector hanteert, al een tijd aan de gang is – zij het aanvankelijk niet onder de noemer van dekolonisering. Het is voor de meeste van onze gesprekspartners duidelijk dat dit thema erg pertinent is binnen bredere hedendaagse debatten rond dekolonisering en antiracisme. Uit onze gesprekken blijkt ook dat de hernieuwde intensiteit van deze maatschappelijke debatten opnieuw aanleiding geeft om binnen de organisaties beeldvorming en taalgebruik onder de loep te nemen. Vandaag is er dan ook ongetwijfeld een sterker bewustzijn en begrip binnen de sector van de eigen rol in het in standhouden van in kolonialiteit gewortelde denkbeelden en stereotypen. Ook worden er binnen organisaties concrete stappen gezet om bepaalde beelden waarin de hulpeloosheid van mensen van kleur in het Zuiden en de superioriteit van witte, helpende mensen wordt gesuggereerd, niet meer te gebruiken. Tegelijkertijd is het belangrijk erop te wijzen dat deze 'beeldenstorm' nog geen verworven strijd is. Ondanks het feit dat beeldvorming en taalgebruik bediscussieerd worden binnen organisaties, leidt dit niet steeds tot ingrijpende veranderingen. Verschillende gesprekspartners uit de sector geven aan dat hierover verschillende standpunten bestaan binnen organisaties, en dat er vooral weerstand lijkt te zijn bij collega's die verantwoordelijk zijn voor campagne en fondsenwerving. Het fondsenwervende argument haalt dan nog vaak de bovenhand.[51] Bovendien wordt er ook op gewezen dat het hanteren van een nieuwe beeldtaal op zich niet voldoende is. Het is een eerste symbolische stap die deel moet uitmaken van een meer diepgaand proces waarin ook ideeën en structuren mee worden gedekoloniseerd.[52] Het lijkt

---

[48] Nandita Dogra and Stanley Cohen, *Representations of Global Poverty: Aid, Development an International NGOs* (London: I.B. Tauris, 2014).

[49] Sien Van Hassel, "Ngo's: Tussen Opbouw En Afbraak van de 'Ander'? : Een Kritische Discoursanalyse van de Representatie van de 'ander' in Het Educatief Materiaal van 11.11.11. /" (Universiteit Gent, 2016).

[50] Kalvin Soiresse Njall, "Décoloniser La Communication Des ONG," *Coopération Éducation Culture* (blog), 2019, https://www.cec-ong.org/observatoire-des-stereotypes/communication-stereotypee-des-ong/decoloniser-la-communication-des-ong-kalvin-soiresse.html.

[51] Gesprek met Mark Breusers

[52] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers, en Marius Dekeyser.

dan ook nog te vroeg om echt te spreken van *good practices* en een radicale dekoloniale ommezwaai. Dat is ook wat verschillende gesprekspartners binnen de sector zelf aangeven: er is nog steeds een probleem met de beeldvorming van vele ngo's.[53] "Af en toe val je nog wel eens van je stoel als je ziet welk soort beelden sommige organisaties nog steeds gebruiken", aldus Charlotte Christiaens.[54] Nadia Nsayi, curator beeldvorming bij het Museum aan de Stroom en voormalig beleidsmedewerker bij Broederlijk Delen, vraagt zich bovendien af of organisaties er genoeg bij stilstaan hoe bepaalde affiches worden ervaren door de mensen die ze afbeelden of claimen te representeren: "Worden dat soort beelden en slogans gekozen in overeenstemming met de partners? Kunnen zij zich daarin herkennen? En de diaspora?"[55] Ook bij de antiracisme activisten van Hand in Hand wordt de bezorgdheid geuit dat het *white saviour* gehalte van heel wat ngo-communicatiemateriaal nog steeds hoog is, en dat er een ingrijpende mentaliteitswissel nodig is op dat vlak. Ngo's hebben een beter klankbord nodig hier dan hun eigen achterban: de stem van mensen met migratieachtergrond moet mee bepalend zijn in beeldvorming en representatie, zo stellen ze.[56]

Nog moeilijker ligt taalgebruik en terminologie. Uit de gesprekken blijkt dat er in een aantal organisaties een toenemend bewustzijn is over hoe het jargon binnen de sector, maar ook de verbale communicatie naar het publiek toe, onevenwichtige machtsverhoudingen reproduceert en veelal een superioriteitspositie impliceert. "We worstelen met taalgebruik. We voelen dat concepten zoals ontwikkelingssamenwerking achterhaald zijn, maar we vinden geen goede alternatieven", aldus Steven Schoofs. Ook hier is er echter de bemerking dat het regelmatig veranderen van concepten en termen - ondanks de goede bedoelingen - niet noodzakelijk gepaard gaat met een echte mentaliteitsshift: "En als we nieuwe terminologie hanteren, handelen we daar dan ook naar?"[57] Charlotte Christiaens stelt dat het moeilijk is om terminologie te veranderen, zeker wanneer dit ingrijpende ideologische paradigmaverschuivingen impliceert: "We proberen niet meer te verwijzen naar het 'Zuiden'. Maar termen als *degrowth*' worden vaak nog als radicaal beschouwd, hoewel het draagvlak begint te groeien."[58] Ook Fiona Ang stelt dat er een intentie is om te stoppen met praten over Noord-Zuid als tegenstelling, en in de plaats daarvan te spreken over 'partnerlanden'. Ook is er binnen de organisatie een intern debat om het woord ontwikkelingssamenwerking te vervangen door 'internationale solidariteit'.[59] Dr. Aymar Nyenyezi tenslotte stelt dat het voor organisaties met een vrijwilligerswerking ook belangrijk is om hun discours naar die vrijwilligers toe te bevragen, omdat ook dat een belangrijk doorgeefluik is van het idee van de *mission civilisatrice* waarvan ontwikkelingswerk volgens hem doordrongen blijft. Om het publiek en de achterban te overtuigen, moet de sector echter eerst zelf een nieuw discours aannemen. Het eerste doel is dus om het denken binnen de organisaties dat aanleiding geeft tot dergelijke beeldtaal te veranderen, aldus Nyenyezi.[60]

Ook aan Franstalige kant is de discussie over beeld- en taalgebruik in publiekscommunicatie gaande, onder meer aangespoord door kritiek vanuit diaspora en dekoloniseringsactivisten. Voor Carine Thibaut is het werken aan een nieuwe taal die geen stereotype beelden en ideeën reproduceert één van dé domeinen bij uitstek waar beide koepels hun schouders moeten onder zetten in het kader van

[53] Gesprek met Kalvin Soiresse Njall.
[54] Gesprek met Charlotte Christiaens.
[55] Gesprek met Nadia Nsayi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Eva Willems en Tomas Van Acker, Videoconferentie, 25 mei, 2020.
[56] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers, en Marius Dekeyser.
[57]Gesprek met Inge Vandevyvere en Steven Schoofs.
[58] Gesprek met Charlotte Christiaens.
[59] Gesprek met Fiona Ang.
[60] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi.

de dekolonisering van de Belgische ontwikkelingssector.[61] Buiten beslissingen om bepaalde beelden niet meer te gebruiken, leverden onze gesprekken weinig voorbeelden van strategisch denken en structurele oplossingen rond beeldvorming op. Een aantal gesprekspartners suggereerden om diaspora en partners nauwer te betrekken. Dekoloniale hervormers binnen de sector, zoals Stéphanie Kimou van Popworks Africa, vinden dat ingo's veel meer gebruik zouden moeten maken van het werk van Afrikaanse kunstenaars (fotografen, filmmakers, vormgevers, schrijvers en muzikanten). Ze beschouwt dit als een belangrijk stap in het zoeken naar een nieuwe beeldtaal die wel representatief is voor de realiteit op het continent en niet alleen een weerspiegeling is van gevestigde stereotypen.[62] Nadia Nsayi formuleert haar advies i.v.m. beeldvorming als volgt in haar recente boek:

> "Ik heb een boodschap voor ngo's: wees bewust van de koloniale denkbeelden in 'ontwikkelingssamenwerking'. Is er een verschil in perceptie tussen de jaknikkende spaarpotten van de Vlaamse missies en de ngo-campagnes met de afbeelding van zielige Afrikanen? Breek met de beeldvorming van de 'witte redder' en de 'zwarte hulpbehoevende'. Sta stil bij hoe je communiceert, de foto's die je afbeeldt, de woorden die je gebruikt."[63]

IV. Diversiteitsbeleid en representatie

Terwijl een grondige dekoloniseringsoefening niet gereduceerd kan worden tot het probleem van representatie van mensen van kleur binnen de sector, is doortastend diversiteitsbeleid wel een fundamenteel onderdeel dat onder de loep moet genomen worden binnen een dekoloniaal reflectieproces. In het kader van het leertraject 'Het Zuiden in het Noorden' opgesteld door CNCD/11.11.11 binnen het GSK België, werd recent een informele bevraging gehouden over diversiteitsbeleid bij 106 respondenten die werkzaam zijn in de Belgische ontwikkelingssector. Amper 12,3% van de ondervraagden geeft aan dat er in haar/zijn organisatie een succesvol diversiteitsbeleid gevoerd wordt, en slechts 31,1% geeft aan dat mensen met een andere etnisch-culturele achtergrond vertegenwoordigd zijn in de besluitvormingsorganen van haar/zijn organisatie. Deze slechte cijfers lijken enigszins haaks te staan op het bewustzijn dat heerst rond deze problematiek: volgens 66% van de ondervraagden is er onvoldoende etnische diversiteit binnen het personeelsbestand van haar/zijn organisatie; 50% is akkoord met de stelling dat er een specifiek probleem is in de sector van de ontwikkelingssamenwerking met betrekking tot de etnische diversiteit van het personeel; 63,2% vindt dat er een verband bestaat tussen representatieproblemen van mensen met een etnisch-culturele achtergrond in de sector en postkoloniale uitdagingen; en 49,1% denkt dat verplichte quota een oplossing kunnen bieden. Volgens Emmannuelle Verhagen, diversiteitsconsulente van Actiris, is de stand van zaken m.b.t. personeelsbeleid in de sector van ontwikkelingssamenwerking vergelijkbaar met de situatie in andere sectoren. Terwijl men zou kunnen verwachten van een sector die de strijd tegen ongelijkheid als kernzaak heeft dat deze toonaangevend zou zijn op het vlak van diversiteitsbeleid, is dit dus niet het geval.[64] Zowat alle respondenten beamen in het kader van dit onderzoek dat het gebrek aan diversiteitsbeleid in de sector problematisch is. Volgens WSM staat het gebrekkige diversiteitsbeleid binnen de sector al jarenlang ter discussie, maar is er een gebrek aan

---

[61] Gesprek met Carine Thibaut over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, interview door Tomas Van Acker, Videoconferentie, 5 juni, 2020.

[62] Stéphanie Kimou, "Popworks Africa: Webinar Decolonizing International Development," https://www.popworksafrica.org/products/nb9aefo1glfz3lcat6zv3akzx03wx1.

[63] Nadia Nsayi, *Dochter van de dekolonisatie* (EPO, 2020).

[64] Julien Truddaïu et al., "Leertraject CNCD/11.11.11: Is Er Diversiteit in de Sector van Ontwikkelingssamenwerking?"

concrete acties.[65] Arnaud Zacharie van CNCD licht toe dat de Waalse koepelorganisatie intussen wel een formeel diversiteitsbeleid voert, gebaseerd op o.a. positieve discriminatie waarbij mensen van kleur en vrouwen voorrang krijgen bij gelijke kwalificatie tijdens een aanwervingsprocedure. Els Hertogen zegt dat de Vlaamse koepel wel een duidelijk antidiscriminatiebeleid hanteert inzake aanwervingen, maar nooit een proactief diversiteitsbeleid gehad heeft. Ze werpt op dat er een zekere generatiekloof is binnen de beweging en het werknemersbestand: terwijl de noodzaak tot diversiteit een evidentie is voor de jongere generatie, ligt dit thema soms gevoelig bij de oudere generatie. Toch ziet ze taboes hierrond verdwijnen, en zijn er meer draagvlak en mogelijkheden om deze problematiek aan te pakken. Hertogen is wel voorstander is van maatregelen zoals quota om ongelijkheden in representatie recht te trekken. Het gebrek aan diversiteit binnen de Noord-Zuid beweging is volgens Hertogen ook te wijten aan de beeldvorming en het taalgebruik die gebruikt worden binnen de sector. De link met bv. diasporaverenigingen is er volgens Hertogen wel voornamelijk binnen de vierde pijlerorganisaties, maar niet alle diasporabewegingen zijn op die manier deel van de formele koepelstructuur van 11.11.11.[66] Daarnaast is het echter ook cruciaal om (de afwezigheid van) diversiteitsbeleid te linken aan de openheid t.o.v. het debat over racisme (cfr. antiracisme). Christian Lukenge wijst erop dat de dominantie van witte werknemers onvermijdelijk blinde vlekken creëert binnen de werking, en dat de alomtegenwoordigheid van racisme in onze samenleving zo'n blinde vlek is. Volgens Lukenge verschuilt men zich binnen de sector achter een discours van verdienste en gelijkheid, maar wordt er niet gesproken over hoe discriminatie op basis van ras en huidskleur ook binnen de sector gereproduceerd wordt.[67] De Liberiaanse academica Dr. Robtel Neajai Pailey spreekt over de *'white gaze'* die volgens haar dominant is binnen ontwikkelingssamenwerking en die ervoor zorgt dat ras de olifant in de kamer is.[68]

Het is belangrijk om te benadrukken dat een dekoloniaal diversiteitsbeleid verder gaat dan zorgen voor meer kleur op de werkvloer. Volgens Hand in Hand draait diversiteit ook vooral om het durven binnen brengen van nieuwe ideeën en andere denkkaders die gevestigde waarden en eigenbelangen in vraag durven stellen.[69] Binnen de dekoloniseringsbeweging wordt gewaarschuwd voor het gevaar van tokenisme:

> "het betrekken van één of slechts enkele mensen uit een minderheidsgroep om te voldoen aan een maatschappelijke of beleidsmatige vraag om diversiteit, zonder dat er echt werk wordt gemaakt van inclusiviteit […]"[70]

Fiona Ang spreekt daarom liever van inclusiebeleid.[71] Om tokenisme te vermijden en een kwalitatieve benadering van diversiteitsbeleid en representatie van mensen van kleur te hanteren, moet voornamelijk rekening gehouden worden met welke functies bekleed worden door mensen van kleur en of zij ook vertegenwoordigd zijn in de hoogste beslissingsorganen. Zoals de cijfers van de eerder aangehaalde bevraging binnen de sector doen uitschijnen, is dit op dit moment allerminst het geval.[72] Uit de gesprekken met respondenten binnen de sector in het kader van dit onderzoek blijkt daarnaast dat mensen van kleur binnen de organisatie vaak een trekkersrol opnemen in initiatieven m.b.t.

---

[65] Gesprek met De Gendt, Habimana, and Oyatambwe.
[66] Truddaïu et al., "Leertraject CNCD/11.11.11: Is Er Diversiteit in de Sector van Ontwikkelingssamenwerking?"
[67] Gesprek met Christian Lukenge.
[68] Robtel Neajai Pailey, "De-Centring the 'White Gaze' of Development," *Development and Change* 51, no. 3 (2020): 729–45, https://doi.org/10.1111/dech.12550.
[69] Gesprek met Nyanchama, Segers, and Dekeyser.
[70] Ann Overbergh, "Lexicon: Better Woke than Sorry," *Rekto Verso*, 2018.
[71] Gesprek met Fiona Ang.
[72] Truddaïu et al., "Leertraject CNCD/11.11.11: Is Er Diversiteit in de Sector van Ontwikkelingssamenwerking?"

dekolonisering. Annegreet Poelman wijst er bijvoorbeeld op dat een collega van Congolese origine, en diens contacten met diaspora organisaties, essentieel waren om het project 'Sporen van Kolonisatie' te kunnen realiseren.[73] Ook Nadia Nsayi zette door haar persoonlijk engagement dit thema voor het eerst op de kaart binnen Broederlijk Delen.[74] Fiona Ang wijst er echter op dat men er over moet waken dat deze verantwoordelijkheid niet enkel terecht komt op de schouders van mensen van kleur, maar dat het belangrijk is dat beleid rond diversiteit, inclusie en dekolonisering organisatie- en sector breed ingebed en gedragen wordt.[75]

V. Samenwerkingen met diaspora-organisaties

Zoals reeds aangehaald in voorgaande paragrafen (cfr. antiracisme, diversiteitsbeleid) is het opmerkelijk dat er weinig tot geen samenwerkingsverbanden bestaan tussen de Noord-Zuid sector en diaspora-organisaties. De bestaande linken tussen ontwikkelingssamenwerking en de diaspora situeren zich voornamelijk binnen kleinere vierde pijler organisaties, stedelijke samenwerkingsverbanden en persoonlijke netwerken die vaak ver af staan van de rest van de geprofessionaliseerde sector.[76] Vooral op het vlak van de Belgisch-Congolese relaties is de afwezigheid van structurele samenwerkingen opvallend, gezien de sterke aanwezigheid van de Belgische ontwikkelingssamenwerking in Congo enerzijds, en de tegenwoordigheid van diasporagemeenschappen in België anderzijds. Volgens Nadia Nsayi is dit te wijten aan twee factoren die elkaar versterken: (i) een gebrekkige kennis van de diaspora binnen de Vlaamse sector van ontwikkelingssamenwerking en (ii) het feit dat men binnen de sector lange tijd de relevantie niet inzag van het aangaan van deze samenwerkingen. Nochtans is nauwere betrokkenheid van en een hechtere samenwerking met diaspora-organisaties volgens Nsayi een cruciale stap in het streven naar meer gelijkwaardigheid en legitimiteit binnen de sector van ontwikkelingssamenwerking.[77] Ook hier is het echter belangrijk om waakzaam te zijn voor tokenisme door duurzame betrokkenheid en vertegenwoordiging te bewerkstelligen. Stella Nyanchama benadrukt dat dit een grote uitdaging is die veel tijdsinvestering vraagt. Veel diaspora-organisaties zijn teleurgesteld door slechte ervaringen met oppervlakkige of mislukte benaderingspogingen, en zijn daarom wantrouwig over de intenties die schuilgaan achter de vraag tot samenwerking. Ze wijst erop dat het belangrijk is om in de eerste plaats de tijd te nemen om actief te luisteren naar kritische stemmen binnen de diaspora en vervolgens met wederzijds respect een dialoog aan te gaan.[78]

Nadia Nsayi beschouwt een versterkte samenwerking met diaspora- organisaties bovendien als een kans om meer betrokkenheid met ontwikkelingssamenwerking te creëren in onze eigen samenleving. Deze betrokkenheid is noodzakelijk voor het voortbestaan van een sector die onder grote maatschappelijke en politieke druk staat. Gezien de sterke aanwezigheid van Marokkaanse diaspora gemeenschappen in België, zou Marokko bijvoorbeeld in overweging kunnen genomen worden als nieuw partnerland voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking, aldus Nsayi. Ze wijst er echter op dat beeldvorming en communicatie m.b.t. mensen van kleur en niet-Westerse landen cruciaal zijn om

[73] Gesprek met Annegreet Poelman.
[74] Gesprek met Nadia Nsayi.
[75] Gesprek met Fiona Ang.
[76] Joris Michielsen, "MO*paper #84: Diaspora Als Nieuwe Voortrekkers van Ontwikkelingssamenwerking?," 2014, https://issuu.com/mondiaalnieuws/docs/mo-paper84_diaspora.
[77] Gesprek met Nadia Nsayi.
[78] Nyanchama, Segers, and Dekeyser, Gesprek met Hand in Hand tegen racisme over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking.

de diaspora achterban warm te maken om zich te engageren binnen de sector van ontwikkelingssamenwerking. Deze beeldvorming en communicatie moet in de eerste plaats het simplistische wij-zij denken overstijgen om aansluiting te vinden bij een superdiverse samenleving (cfr. beeldvorming).[79] Annegreet Poelman vindt het eveneens problematisch dat de witte Noord-Zuid beweging momenteel geen afspiegeling is van deze superdiverse samenleving. Poelman denkt dat een actievere samenwerking met nieuwe doelgroepen binnen de diaspora deels een antwoord kan bieden op de problematiek van het uitstervende vrijwilligersbestand binnen de Noord-Zuid sector.[80] Christian Lukenge wijst hierbij op de veelzijdigheid van de identiteit die gekoesterd wordt door bepaalde jongeren in de diaspora. Een revindicatie van een Afrikaanse of Afro-Belgische identiteit moet in een superdiverse samenleving niet beschouwd worden als een verwerping van de Belgische identiteit, maar dan moeten we wel eerst komaf maken met de koloniale verbeelding van een wit België, aldus Lukenge.[81] Het is daarom ook belangrijk om de grote verscheidenheid en de bestaande generatieverschillen binnen de diaspora te erkennen en begrijpen. Volgens Stella Nyanchama en Nadia Nsayi is de huidige generatie diaspora-activisten die geboren en getogen is in België mondiger dan de vorige. Hierdoor is het debat rond racisme in een stroomversnelling terecht gekomen en worden bestaande taboes aan een snel tempo doorbroken, hetgeen als ontwrichtend kan ervaren worden voor zij die er niet in slagen hun eigen positie te bevragen. Niettemin geloven zij in de noodzaak om een constructieve dialoog met deze generatie op te bouwen.[82] "De jongere, meertalige generatie uit de diaspora kan een brugfunctie uitoefenen. Samenwerken met die generatie betekent investeren in een nieuwe mentaliteit. Dit vraagt extra inspanningen. Op termijn wordt het een troef die loont omdat je organisatie geloofwaardiger wordt", schrijft Nsayi in haar boek 'Dochter van de dekolonisatie'.[83]
Terwijl (pogingen tot) samenwerking met de diaspora in de sector van ontwikkelingssamenwerking tot voor kort grotendeels afwezig waren, worden stilaan meer inspanningen geleverd om toenadering te zoeken. Bij CNCD werd dit jaar bijvoorbeeld een projectmedewerker aangeworven om de samenwerking met diaspora-organisaties verder te verkennen en vorm te geven.[84] Ook in de Nederlandse sector van ontwikkelingssamenwerking wordt het debat over potentiële samenwerkingen met diasporagemeenschappen en -organisaties gevoerd. Zo lanceerde *The Broker* recent een dossier over diaspora-inclusie in de Nederlandse ontwikkelingsagenda, waarin verschillende perspectieven en motivaties van zowel organisaties uit de sector, vertegenwoordigers van de overheid als academici aan bod komen.[85]

VI. Internationale samenwerking en solidariteit

Internationale relaties of 'partnerschappen' tussen het 'Noorden' en het 'Zuiden' vormen de kern van ontwikkelingssamenwerking. De ontstaansgeschiedenis van de Belgische sector van ontwikkelingssamenwerking heeft duidelijke koloniale wortels en is in de eerste plaats gestoeld op België 's geopolitieke en economische belangen in Congo (cfr. deel 1). De zestigste verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid is een uitgelezen moment om terug te blikken en stil te staan bij de zin

[79] Gesprek met Nadia Nsayi.
[80] Gesprek met Annegreet Poelman.
[81] Gesprek met Christian Lukenge.
[82] Gesprek met Nyanchama, Segers, en Dekeyser; gesprek met Nadia Nsayi.
[83] Nsayi, *Dochter van de dekolonisatie*.
[84] Gesprek met Carine Thibaut.
[85] "From 'Unhappy Marriage' to 'Living-Apart-Together'? | The Broker," accessed June 30, 2020, https://www.thebrokeronline.eu/category/project/diaspora-inclusion/.

en onzin van de internationale relaties en samenwerkingen die de voorbije decennia opgezet werden in het kader van ontwikkelingssamenwerking in Afrika, maar bij uitbreiding ook in Latijns-Amerika en Azië. Dit noopt tot een grondig debat over zowel de machtsverhoudingen binnen de relaties die aangegaan worden, als de doelstellingen van deze samenwerkingen.

Het gevoel dat er iets schort aan die machtsverhoudingen leeft al langer en zowel in de Belgische als internationale sector van ontwikkelingssamenwerking worden debatten gevoerd over 'gelijkwaardig partnerschap': hoe kunnen we samenwerken in een relatie gebaseerd op wederzijds vertrouwen en respect? Hoe zorgen we ervoor dat we maximaal luisteren naar de stemmen van onze partners in het Zuiden, zodat zij mee de agenda van de samenwerking bepalen? Uit de gesprekken die gevoerd werden met actoren uit de sector in het kader van deze studie blijkt dat dit debat leeft binnen veel organisaties en dat er steeds meer stappen worden gezet om bv. participatief te werk te gaan bij het opstellen van programma's en projecten. Zowel KIYO als WSM geven aan dat dit voor hen momenteel prioritair is.[86] Volgens Mélodie Arts is er ook bij DGD veel openheid t.o.v. een meer participatieve aanpak, maar is de algemene houding binnen de Vlaamse sector hierin eerder conservatief.[87] CATAPA begeleidt hun partners al langer om autonoom bv. Europese projecten uit te schrijven, en heeft daarnaast ook veel aandacht voor het (mentale) welzijn en de veiligheid van de activisten waarmee samengewerkt wordt in het Zuiden, een problematiek die vaak over het hoofd gezien wordt.[88] De discussie over gelijkwaardig partnerschap stoot echter op ernstige beperkingen zolang de structuren waarbinnen machtsverhoudingen gereproduceerd worden niet in vraag gesteld worden. Zoals Nsayi stelt, moet het dekoloniseren van internationale relaties "verder reiken dan een mooi officieel discours over gelijkwaardig partnerschap".[89] Zoals al eerder aangehaald (cfr. kennisproductie), zijn het formats en methodologieën die ontworpen worden door donoren in het Noorden/Westen die het kader bepalen waarbinnen partners hun inbreng mogen formuleren. Dit geldt ook voor de monitoring en evaluatie-instrumenten die opgesteld worden voor de opvolging van projecten. Volgens Steven Schoofs reflecteert het hele idee van monitoring en evaluatie op zich een defensieve houding die gebaseerd is op wantrouwen in plaats van reciprociteit.[90] Ook Mark Breusers is van mening dat het "dogma van de efficiëntie" binnen de financierings- en monitoringsstructuren van ontwikkelingssamenwerking ingaat tegen een open houding waarbij luisteren naar de partners centraal staat, omdat de partners in de eerste plaats niet betrokken zijn bij het opstellen van de criteria waaraan ze moeten voldoen.[91] De bureaucratie van de sector van ontwikkelingssamenwerking wordt vervolgens gereproduceerd door lokale partnerorganisaties omdat zij moeten wedijveren voor de fondsen van internationale donoren en zich moeten conformeren aan hun manier van werken. Zo ontstaat het risico op een ngo-isering van het middenveld in de partnerlanden, waarbij organisaties die het meest lijken op Westerse ngo's de meeste middelen toebedeeld krijgen omdat ze als 'institutioneel sterk' beschouwd worden. Niet zelden gaat dit gepaard met het creëren van een lokale elite die werkzaam is in deze organisaties en claimt bepaalde groepen te vertegenwoordigen, maar de voeling met de basis kwijt is. Dit gebrek aan voeling met de basis is uitermate problematisch, zo stelt Aymar Nyenyezi.[92]

---

[86] Gesprek met De Gendt, Habimana en Oyatambwe.
[87] Gesprek met Mélodie Arts.
[88] Gesprek met Charlotte Christiaens.
[89] Nsayi, *Dochter van de dekolonisatie*.
[90] Gesprek met Inge Vandevyvere en Steven Schoofs.
[91] Gesprek met Mark Breusers.
[92] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi.

De kwestie van de vinger aan de pols houden bij wat leeft op basisniveau brengt ons naar het debat over het in vraag stellen van de doelstellingen van ontwikkelingssamenwerking. Wat is vandaag de voornaamste drijfveer binnen de sector om internationale samenwerkingen aan te gaan? "Is het oprechte solidariteit voor kwetsbare mensen of eigenbelang?", vraagt Nadia Nsayi zich af.[93] Zowel Nsayi als Olivia Rutazibwa zien vanuit een dekoloniaal perspectief enkel toekomst voor de ngo-sector als de ontwikkelingsgedachte wordt losgelaten en het idee van internationale solidariteit centraal komt te staan. [94] Voor Rutazibwa gaat dit gepaard met een verschuiving van het idee van hulp en generositeit naar reparaties, gerechtigheid en restitutie. Dit is meer dan een semantische kwestie; het impliceert ook een verandering in machtsverhoudingen en plaatst tegelijkertijd het debat over (materiële) welvaart centraal.[95]

Om een betekenisvolle rol te spelen in deze internationale solidariteit moeten ngo's zich volgens Nsayi in de eerste plaats richten op het versterken van het middenveld en het ondersteunen van maatschappelijke groepen die wél voeling hebben met de basis en in staat zijn om druk uit te oefenen op de politiek om sociale verandering te bewerkstelligen. Daarvoor zijn echter wel vernieuwende strategieën nodig, aangezien de sector onder druk staat van "de rechts populistische politieke sfeer, de kritische multiculturele samenleving en de veranderde wereld tussen 'Noord' en 'Zuid', een opdeling die voorbijgestreefd is."[96] Binnen de Vlaamse sector van ontwikkelingssamenwerking lijkt Rikolto op het eerste zicht één van de weinige spelers te zijn die zo'n verschuiving al (deels) in de praktijk tracht te brengen. Het voormalige Vredeseilanden organiseert zich sinds 2018 als internationale netwerkorganisatie, aangestuurd door een internationaal en divers managementteam en bestuur i.p.v. door een hoofdkantoor in België.[97] Aymar Nyenyezi echoot Nsayi's bevinding dat er nieuwe strategieën nodig zijn. Naast het discours moet ook de praktijk fundamenteel veranderen, anders zal de verschuiving van 'ontwikkeling' naar 'internationale solidariteit' louter semantisch blijven, zo vreest hij. De eerste stap naar het formuleren van deze nieuwe strategieën van internationale solidariteit en samenwerking is onvermijdelijk het in vraag stellen van de huidige manier van werken. Daarom, aldus Nyenyezi, ligt het grote werk van dekolonisering in de eerste plaats in het Noorden, en niet in het Zuiden.[98]

VII. Beleidswerk

Voor verschillende gesprekspartners is het duidelijk dat het beleidsbeïnvloedende werk van de Noord-Zuid beweging een essentieel deel uitmaakt van een reflectie over de implicaties van dekoloniaal denken voor de sector. Ontwikkelingsactoren zijn – niet alleen in Vlaanderen maar ook internationaal - opvallend stil gebleven over thema's die op de internationale agenda werden geplaatst door dekoloniseringsbewegingen, zoals bv. over herstelmodaliteiten. Beginnen pleiten voor herstel in plaats

[93] Nsayi, *Dochter van de dekolonisatie*.

[94] Gesprek met Nadia Nsayi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking.

[95] Olivia U. Rutazibwa, "On Babies and Bathwater : Decolonizing International Development Studies," in *Decolonization and Feminisms in Global Teaching and Learning* (Routledge, 2018), 158–80, https://doi.org/10.4324/9781351128988-15.

[96] Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa. Uit recente evaluaties van de programma's van 11.11.11 en Caritas vloeiden conclusies voort die deze stelling ondersteunen.

[97] "About Us," accessed July 1, 2020, https://www.rikolto.org/en/about-us; gesprek met Nyanchama, Segers, en Dekeyser. In het kader van deze studie werd niet gesproken met Rikolto, maar wel met Stella Nyanchama, voormalig bestuurslid van Vredeseilanden.

[98] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi.

van ontwikkeling zou volgens Olivia Rutazibwa een belangrijke eerste stap richting dekolonisering kunnen zijn voor de Noord-Zuidbeweging.[99] Voor Jason Hickel is het duidelijk dat de internationale ontwikkelingssector niet mee stapt in het idee van herstel omdat dit een omkering van het narratief van ontwikkeling impliceert, waarbij Westerse landen als schuldigen en daders worden gecast in plaats van als weldoeners. Volgens deze visie zou "*setting the story straight*" over de rol van kolonialisme in het creëren en in stand houden van de onevenwichtige globale machtsverhoudingen dan ook één van de speerpunten moeten zijn in het beleidswerk van de sector. Ook voor Hickel impliceert een engagement met dat koloniale verleden enerzijds stoppen met pleiten voor hulp en liefdadigheid, maar anderzijds ook in het Westen zelf aan de slag gaan om neokoloniale praktijken zoals landroof, belastingontduiking en oneerlijke handelsverdragen aan te vechten.[100]

In dat opzicht is het interessant om te constateren dat er binnen de sector wel degelijk een stevige en met veel expertise ondersteunde traditie is van beleidswerk rond thema's die vanuit een antikoloniaal perspectief als pertinent kunnen worden beschouwd, ook al wordt hier zelden een expliciet antikoloniaal of dekoloniaal discours voor gehanteerd.[101] Anderzijds valt het echter ook op dat veel van het lobby- en advocacywerk van de sector nog steeds blind lijkt te zijn voor de koloniale wortels van de thema's die tot de kernzaken zijn gaan behoren: van ongelijke globale machtsverhoudingen en structurele armoede tot autoritaire en 'falende' bestuursvormen, mensenrechten en *peacebuilding*. Rond deze thema's gaat de agenda van beleidswerk zelf nog te veel uit van een Eurocentrisch perspectief en een verondersteld universeel waardenkader, zeker wanneer het gaat over onderwerpen zoals goed bestuur, democratisering en mensenrechten. Verschillende stemmen vinden het beleidswerk van de sector dan ook vaak systeem bestendigend en vastgeroest, en stellen dat gevestigde instellingen en paradigma's als mensenrechten, *peacekeeping* en *peacebuilding* of het internationaal strafhof onaantastbaar zijn binnen de sector (cfr. kennisproductie).[102]

Daarnaast reflecteren bepaalde thema's waarrond sterk werd ingezet op vlak van beleidswerk voor sommige gesprekspartners eerder Westerse dogma's dan prioriteiten van grote groepen mensen in de betreffende landen. Nadia Nsayi vindt dat de sector bepaalde onderwerpen veel te weinig in vraag stelt, en vernoemt hierbij expliciet "de electorale obsessie in het beleidswerk rond Congo", waarbij het discours van de Belgische ontwikkelingssamenwerking bij een deel van de Congolese bevolking de illusie mee heeft versterkt dat "verkiezingen alles zullen oplossen".[103] Ook op vlak van beleidswerk is het volgens verschillende gesprekspartners bovendien belangrijk om de interactie en samenwerking met stemmen uit het Zuiden te herbekijken. "Zo zou veel meer moeten worden samengewerkt met burgerbewegingen die een representatieve kracht hebben en zelf de agenda kunnen bepalen, en niet met professionele middenveldorganisaties die vooral terugkoppelen binnen het kader van de donor", aldus Nsayi (cfr. internationale samenwerking en solidariteit).[104]

Tenslotte spreken sommige gesprekspartners de verwachting uit dat ontwikkelingsactoren ook veel duidelijker en actiever positie zouden moeten innemen in de dekoloniseringsstrijd in België zelf, als deel van het beleidswerk dat ze verrichten (cfr. antiracisme). Nadia Nsayi vindt dat ngo's ook in België

---

[99] Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa.

[100] Jason Hickel, "Enough of Aid – Let's Talk Reparations," *The Guardian*, November 27, 2015, sec. Working in development, https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2015/nov/27/enough-of-aid-lets-talk-reparations.

[101] Met uitzondering van een aantal organisaties waaronder Catapa en Intal.

[102] Gesprek met Mélodie Arts.

[103] Gesprek met Nadia Nsayi.

[104] Nsayi.

militanter moeten zijn als de sector relevant wil blijven. Carine Thibaut stelt in dit verband het volgende:

> "Als sector zouden we onszelf veel duidelijker moeten positioneren in de discussie rond koloniaal geheugen, en daar zelf ook beleidswerk rond verrichten. Zeker rond Congo merk je dat dit nagenoeg niet gebeurt: er is op koepel-niveau geen werk rond koloniaal geheugen, rond zaken die activisten op de agenda hebben gezet, zoals restitutie van erfgoed. Er is een Centraal-Afrika platform, maar dat spreekt zich niet uit over dat soort zaken, en neemt de historische wortels van onze relatie met Congo niet mee in haar werk. Hoe dat komt? Dat heeft te maken met wie er in dat platform zit."[105]

Toch valt ook hier een waarschuwing te horen: betrokken zijn bij de discussie rond het koloniaal verleden in Congo kan je alleen maar op een geloofwaardige manier doen als je ook sporen van kolonialiteit in het heden op de korrel neemt, zoals de EU inmenging en de aanwezigheid van bedrijven als UMICORE, anders dreigt een recuperatie van het verleden voor eigen doeleinden. Verschillende gesprekspartners pleiten voor beleidswerk dat meer uitgesproken kritisch is en het systeem van internationale verhoudingen explicieter in vraag stelt. "De vraag is of ngo's niet moeten vervellen van de *service providers* die ze nu zijn tot sociale bewegingen, en een nieuwe taal zoeken die ons doet nadenken over sociale veranderingen", aldus Mark Breusers.[106] Els Hertogen vindt dat de ngo-sector wel degelijk een rol moet spelen om de overheid aan te sporen tot excuses, of om ook binnen de gouvernementele samenwerking werk te maken van het wegwerken van machtsonevenwichten. Om die rol te kunnen opnemen, moet de sector echter eerst dringend intern werk maken van die bevraging, aldus Hertogen.[107]

VIII. Financieringsstructuren en corporatisme als obstakel voor het dekoloniaal hervormen van de sector

"*If you want to know where the power is in development: follow the money*", zo stelt Duncan Green van Oxfam GB. Hiermee doelt hij op de vaststelling dat organisaties in de Noord-Zuidbeweging deel uit maken van een systeem dat gestructureerd wordt door financieringsstromen. Als schakels binnen dit systeem ontvangen ze middelen van institutionele donoren en overheden en genereren ze ook zelf inkomsten van het publiek. Een deel van het geld vloeit naar het Zuiden, terwijl een aanzienlijk deel ook dient om de eigen werking te financieren. Die flow van middelen, en in het bijzonder ook de relatie met de subsidiërende overheid, wordt in nagenoeg alle gesprekken als één van de belangrijkste hinderpalen gezien voor het echt dekoloniaal herdenken van de Noord-Zuid sector.

Verschillende gesprekspartners, zowel binnen als buiten de sector, wijzen op wat we een corporatistische logica kunnen noemen. Door de professionalisering - of, zoals sommigen het noemen, de bureaucratisering - binnen de sector en de programmawerkingen van institutionele donoren, zijn vele organisaties geïntegreerd in wat vandaag de 'hulpindustrie' geworden is. Dit zorgt enerzijds voor relatieve bestaanszekerheid, maar die positie wordt door onze gesprekspartners ook ervaren als een beperking. Als deel van deze industrie wordt het immers moeilijk om het idee en het systeem van ontwikkelingssamenwerking, en de manier waarop het zelf globale machtsonevenwichten en superioriteitsdenken reproduceert, fundamenteel in vraag te stellen. Olivia Rutazibwa is hierin het meest uitgesproken. Ze stelt vast dat, ondanks het klassieke adagium van een sector die al

[105] Gesprek met Carine Thibaut.
[106] Gesprek met Mark Breusers.
[107] Gesprek met Els Hertogen.

decennialang claimt zichzelf zo snel mogelijk overbodig te willen maken, ingo's als deel van het hulpsysteem vooral gevestigde belangen hebben, met name het feit dat ze erg veel mensen tewerkstellen. "Als ze dekolonisering serieus zouden nemen, moeten ontwikkelingsactoren fundamenteel ingaan tegen eigen belangen, hun doodsvonnis tekenen."[108] Ze is mede daarom pessimistisch over het slagen van een echte dekolonisering van de ontwikkelingssector: de enige manier om de sector te dekoloniseren, is door die te ontmantelen. Elke andere reformistische agenda bestendigt het systeem zelf. "Betekent dit: morgen de boeken toe? Nee, maar wel ophouden zich te scharen achter een ideologie die het natuurlijk maakt dat 'wij' voor oplossingen moeten zorgen voor de problemen die wijzelf gecreëerd hebben", aldus Rutazibwa.[109]

Het systeem van overheidsfinanciering werkt depolitiserend, en zorgt ervoor dat de huidige ontwikkelingspraktijk veel te weinig in vraag gesteld wordt, zo stelt ook Steven Schoofs: "We stellen ons veel te weinig vragen bij hoe de manier waarop we geld ontvangen van de overheid ook ons werk kadert."[110] Mark Breusers stelt dat dekoloniseren subversief moet zijn, "en om subversief te kunnen zijn moeten we als sector meer emanciperen van de overheid.[…] Momenteel worden we teveel gereduceerd tot dienstverleners die het status quo handhaven."[111] Uit onze gesprekken blijkt dat er best wel wat besef is over dit corporatisme alsook dat de wil bestaat om hieruit los te breken. Het is echter ook duidelijk dat de vragen rond macht en financiering gevoelig liggen, en dat het bevragen van de eigen positie bij sommige organisaties vaak moeilijk bespreekbaar is.[112] Ook in de ogen van buitenstaanders zoals Hand in Hand lijkt het gebrek aan gespreksruimte over hoe de huidige financieringsstromen het eigenbelang van de sector dienen verandering te bemoeilijken:

> "Hoe groter de organisaties, hoe groter het aantal verworven posities: macht uit handen geven wordt dan een angstaanjagend proces, want het gaat om jobs, om carrièremogelijkheden. Dit is een taboe waarover moet gepraat kunnen worden, al is het maar om een perspectief te bieden: waar kan zo'n proces eindigen?"[113]

De discussie over macht en financiering heeft niet alleen betrekking op de behoudsgezinde reflex die ervoor zorgt dat de eigen aanpak niet meer in vraag wordt gesteld. De financieringsrelatie met de overheid heeft ook als gevolg dat de sector te veel in korte termijn denken vervat blijft zitten. Dat staat haaks op de noodzaak om naar andere vormen van structurele globale solidariteit te evolueren, hetgeen volgens Mark Breusers een meer lange termijnperspectief vereist.[114] Daarnaast is de zoektocht naar (het behoud van) financiering, zowel van de overheid als van het publiek, op zich een belangrijk kanaal waarlangs kolonialiteit - door ideeën en beeldvorming over de andere en over de eigen superioriteitspositie - gearticuleerd blijft worden door de sector. Organisaties moeten immers kunnen blijven aantonen dat ze nodig zijn en moeten daarom een verhaal vertellen dat geldschieters ervan overtuigt dat oplossingen voor het globale Zuiden vanuit het Noorden/Westen moeten komen. Ludo Segers van Hand in Hand verwoordt het als volgt: "Om niet te blijven steken in paternalisme, moeten andere solidariteitsmechanismen dan geld gevonden worden."[115]

Als we kijken naar het buitenland zien we dat vooral in het Verenigd Koninkrijk al enkele jaren gedebatteerd wordt over machtsrelaties in de ontwikkelingssector. De vaststelling dat slechts 1% van

---

[108] Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa.
[109] Rutazibwa.
[110] Gesprek met Vandevyvere en Schoofs.
[111] Gesprek met Mark Breusers.
[112] Gesprek met Mark Breusers; gesprek met Inge Vandevyvere en Steven Schoofs.
[113] Gesprek met Nyanchama, Segers, and Dekeyser.
[114] Gesprek met Breusers.
[115] Gesprek met Nyanchama, Segers en Dekeyser.

de globale geldstromen voor ontwikkeling en humanitaire hulp naar organisaties in het Zuiden gaat, gaf aanleiding tot een debat dat eerst werd gevoerd onder de noemer van *'localisation'*: het meer gaan waarderen van lokale en nationale organisaties en bewegingen.[116] Naast ethische en morele motivaties om dit te doen, was er ook de druk van de publieke opinie n.a.v. schandalen in de sector. Afgelopen jaren werd dit debat ook meer en meer vanuit het perspectief van machtsverhoudingen gevoerd – zonder evenwel expliciet onder de noemer van dekolonisering te vallen.[117] De sector liet zich expliciet bevragen hierover door partners en bewegingen uit het Zuiden.[118] Eén van de sleutelthema's binnen deze discussie in het Verenigd Koninkrijk is de link tussen ongelijke machtsverdeling en de financieringsstromen in de sector. Als antwoord daarop formuleerden verschillende Britse en Zuiderse ontwikkelingsactoren in het *Shift the Power Manifesto* (zie annex 2) een aantal principes die sterk resoneren met sommige bekommernissen en voorstellen van onze gesprekspartners inzake de structurele obstakels om naar meer dekoloniale vormen van samenwerking en solidariteit te evolueren. Zo wordt opgeroepen om niet meer binnen het verdelende kader van ontwikkeling te werken, andere samenwerkingssystemen dan geldtransfers op te zetten, nieuwe manieren te zoeken om succes te meten, en veel meer waarde toe te kennen aan niet financiële middelen zoals kennis, vertrouwen en netwerken.[119] Organisaties als Oxfam en koepel BOND gingen hiermee aan de slag. Het lijkt ons zinvol om verder te onderzoeken of een dergelijk initiatief navolging kan vinden in de Vlaamse Noord-Zuid sector.

3. De dekoloniale toekomst van internationale solidariteit: conclusies en suggesties

Het lijkt ons, op basis van onze gesprekken en binnen het beperkte bestek van deze oefening, niet aangewezen om dit rapport af te ronden met een lijs van goede praktijken. Uit onze gesprekken is immers vooral duidelijk geworden dat organisaties en individuen in de sector in de eerste plaats zoekende zijn naar hoe het maatschappelijke debat rond dekolonisering verder ingang kan vinden, en wat de implicaties ervan zijn in hun werkveld. Hoewel dit rapport slechts een verkennend panorama schetst, hebben we een aantal sleuteldomeinen van deze zoektocht in kaart kunnen brengen. Bewustzijn van de pertinentie van het dekoloniseringsdebat lijkt op dit moment meest duidelijk aanwezig en bespreekbaar op vlak van de problematische beeldvorming binnen de sector, op vlak van ongelijkheid in de manier van samenwerking met partners en op vlak van het gebrek aan inclusie en diversiteit binnen de eigen organisaties. Toch is er tegelijkertijd de vaststelling dat betekenisvolle verandering op deze domeinen in de praktijk nog vaak moeilijk waar te maken is, zowel door interne obstakels binnen organisaties als door meer systemische factoren, zoals de relatie met de subsidiërende overheden.

Zoals gesteld in de inleiding, is dekoloniseren een werk van lange adem. Enerzijds is er – o.a. door de huidige stroomversnelling in het debat - de urgentie om dit proces zo snel mogelijk in de praktijk te brengen; anderzijds zijn de implicaties ervan te ingrijpend om over één nacht ijs te kunnengaan. Het is

[116] BOND, Is the international NGO system broken? https://www.bond.org.uk/resources/is-the-international-ngo-system-broken

[117] Deborah Doane, "The INGO Path: Can INGOs Be Better at 'Shifting the Power?,'" n.d., 7.

[118] "Announcing the 'Pathways to Power' Symposium, London, 18 - 19 November: Taking #ShiftThePower to the next Level - GFCF : GFCF," Global Fund for Community Foundations, accessed July 6, 2020, https://globalfundcommunityfoundations.org/news/announcing-the-pathways-to-power-symposium-london-18-19-november-taking-shiftthepower-to-the-next-level.

[119] "Announcing the 'Pathways to Power' Symposium, London, 18 - 19 November."

daarom in de eerste plaats essentieel dat conversaties over de implicaties van dekolonisering intern op organisatieniveau, maar vooral ook sector breed gevoerd worden. Wat duidelijk blijkt uit de gesprekken met mensen in de sector zelf, is dat er vaak wel enkele medewerkers een meer zelfkritische reflectie over dekoloniseren genegen zijn, maar dat er binnen hun organisaties vaak weinig mogelijkheden, bereidwilligheid of tijd is om hier echt het debat over aan te gaan. Tegelijkertijd ondervinden deze personen soms weerstand, zeker als het gaat over kwesties die moeilijk bespreekbaar zijn, zoals privilege en kleur. Medewerkers die dit aankaarten, stellen zich kwetsbaar op en worden soms als te activistisch gezien. Het is dus belangrijk dat ruimte wordt gemaakt voor die conversaties, en **dat organisaties werken aan een faciliterende omgeving waarin collega's kunnen worden uitgedaagd om na te denken over wat dekoloniseren betekent** voor de eigen structuren en werking. Naast ruimte voor trekkers binnen organisaties, kijken een aantal gesprekspartners ook expliciet naar ngo-federatie en 11.11.11 om dit proces te initiëren en te sturen. Verschillende respondenten vinden dat **de koepels een leidende rol moeten opnemen om dit traject op het niveau van de gehele sector vorm te geven**. Ook aan Franstalige kant ziet Carine Thibaut een uitgesproken rol voor de koepels om het debat te voeren maar ook concrete stappen voor te stellen. Die sectorbrede aanpak is belangrijk. Zoals Mark Breusers aangeeft, bestaat er anders het risico dat slechts enkele organisaties zich zullen engageren om hiermee aan de slag te gaan en dat veranderingen per definitie oppervlakkig zullen blijven.[120] Nog volgens Breusers wordt dekolonisering daarom idealiter transversaal geïntegreerd in de toekomstwerven die geformuleerd werden door ngo-federatie en 11.11.11, en is het geen goed idee om het proces te isoleren in een aparte werf omdat het op die manier gedepolitiseerd en vrijblijvend dreigt te worden.[121] Annelies De Gendt, Fabien Habimana en Wamu Oyatambwe delen deze bezorgdheid en stellen bovendien dat de discussie over de structuren van de sector tot op heden niet gevoerd wordt. De traagheid en de bureaucratie van overlegprocessen binnen de sector wordt bovendien aangehaald als een fundamenteel probleem om structurele veranderingen te bewerkstelligen.[122] Charlotte Christiaens formuleert in dit kader de suggestie om een engagementsverklaring rond dekolonisering te formuleren die onderschreven wordt door alle organisaties van de sector.[123]

Hoewel een grondig onderzoek naar hoe deze reflectie in Franstalig België en op internationaal niveau verloopt niet mogelijk was binnen het kader van deze studie, zien we duidelijke aanwijzingen dat het debat wel degelijk leeft binnen de sector op internationaal niveau. Vlaamse en Belgische ontwikkelingsactoren zouden deze discussies en processen dus ook verder kunnen opnemen binnen hun internationale netwerken in Zuid en Noord. Zeker rond de principes en modaliteiten inzake samenwerking met actoren uit het Zuiden is het belangrijk dat er een breder internationaal front wordt gevormd. Aansluiting zoeken bij, of ten minste de **dialoog aangaan met bestaande internationale initiatieven**, zoals bijvoorbeeld de #shiftthepower beweging (zie annex 2) en zelf ook proactief **op zoek gaan naar een internationaal draagvlak** voor dekolonisering van de ontwikkelingssector, lijkt ons dan ook aangewezen. Daarnaast is het belangrijk dat er ook genoeg ruimte is voor, en geluisterd wordt naar **kritische bevraging van buiten de sector**: "Om je eigen paternalisme te overstijgen moet je kunnen luisteren naar stemmen die kritiek hebben. Je hebt een panel nodig dat je bevraagt, maar let

[120] Gesprek met Mark Breusers.
[121] Gesprek met Mark Breusers.
[122] Gesprek met Annelies De Gendt, Fabien Habimana en Wamu Oyatambwe.
[123] Gesprek met Charlotte Christiaens.

er wel op dat dit geen panel is dat dezelfde blinde vlekken heeft als jezelf", zo stellen de respondenten van Hand in Hand.[124]

Gesprekspartners wijzen op verschillende obstakels of valkuilen enerzijds, maar ook op mogelijkheden anderzijds om dekolonisering - zowel binnen hun organisaties als sectorbreed - vorm te geven.
Olivia Rutazibwa merkt op dat er vanuit de huidige conversatie rond dekolonisering kritieken op de sector zullen blijven komen, en het dus ook in hun eigen belang is dat ontwikkelingsactoren zoveel mogelijk nadenken over wat deze kritieken betekenen in plaats van ze louter te ontvangen. Tegelijk waarschuwt ze dat als dekoloniale kritieken echt ter harte worden genomen, dit echt doortastende gevolgen zal moeten hebben: "als het geen pijn doet, is het niet gebeurd."[125] Ook andere respondenten waarschuwen voor het feit dat concepten en ideeën in de sector vaak in afgezwakte en geneutraliseerde vorm worden opgenomen en pleiten ervoor om **niet te spreken over dekolonisering als je dit niet echt kan waarmaken**. Aymar Nyenyezi formuleert het als volgt:

> "Dekoloniseren is een kritisch en subversief concept. Er is momenteel een hype rond dekoloniseren, het dreigt een zoveelste buzzword te worden, zoals gender. De huidige conversatie daarrond blijft een belangrijke opportuniteit voor de sector, maar als je kijkt naar wat er met het idee van "empowerment" is gebeurd, dan is er nu ook een risico dat ontwikkelingsactoren zich achter een soort 'light' versie van dekoloniseren scharen, die eigenlijk het bestaande kader en machtsverhoudingen niet fundamenteel doorbreken."

Hij voegt eraan toe dat organisaties in de sector eerst zelf belangrijke stappen moeten zetten in een dekoloniseringsproces, vooraleer hiermee naar het grote publiek of de overheid te stappen.[126] Er wordt ook door respondenten uit de antiracismebeweging op gewezen dat zo'n 'dekolonisering light' ervoor kan zorgen dat er nog meer wantrouwen groeit, zeker wanneer het idee verengd wordt tot een oppervlakkige poging om meer diversiteit in de organisaties te brengen:

> "Men moet zich realiseren dat er wantrouwen is bij veel mensen van kleur die plots worden gevraagd om als uithangbord te moeten gaan dienen. Als mensen snappen dat het niet om echte dekolonisering gaat, stijgt dat wantrouwen."[127]

De posities met betrekking tot de uiteindelijke finaliteit van dekolonisering in de sector lopen uiteen. Waar Olivia Rutazibwa stelt dat de **enige consequentie van een echte dekolonisering in de sector de uiteindelijke opheffing van de hulp en ontwikkelingsindustrie kan zijn, zien andere stemmen wel degelijk mogelijkheden om grondig te reformeren.** Stella Nyanchama stelt:

> "Dingen herbekijken gaat pijn doen, en er zullen vastgeroeste heilige huisjes moeten sneuvelen. Maar in de praktijk zelf zijn er heel veel zaken die kunnen worden heruitgevonden, en je kunt veranderen zonder volledig te ontmantelen. Dat is echter een proces van jaren."[128]

Mélodie Arts wijst er in dit opzicht op dat je ook kan trachten om zaken echt anders aan te pakken, praktijken opnieuw uit te vinden en andere machtsverhoudingen na te streven, zonder dat onder de noemer van dekolonisering te doen.[129] Een ander obstakel dat geformuleerd wordt door respondenten is het gebrek aan tijd en ruimte voor intellectuele verdieping binnen de sector, hetgeen ervoor zorgt dat **dominante paradigma's van ontwikkelingssamenwerking te weinig in vraag gesteld worden**, en

[124] Gesprek met Mark Breusers.
[125] Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa.
[126] Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi.
[127] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers en Marius Dekeyser.
[128] Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers en Marius Dekeyser.
[129] Gesprek met Mélodie Arts.

dat men niet altijd even goed op de hoogte is van de historische en hedendaagse kritische debatten m.b.t. Noord-Zuid verhoudingen waarin het koloniale verleden centraal staat.[130] Het lijkt noodzakelijk dat binnen de Noord-Zuidsector wordt geïnvesteerd in meer diverse **kennisopbouw en vormingsmogelijkheden**. Dit moet ertoe leiden dat er meer vertrouwdheid is met de rijke historische traditie van kritisch dekoloniaal werk inzake ontwikkeling, maar ook met nieuwe hedendaagse tegenstemmen en meer diverse perspectieven op het goede leven en op sociale verandering dan de dominante Westerse paradigma's die het werk momenteel meestal kaderen.[131] Het proces van bewustmaking rond de manier waarop het koloniale verleden zijn sporen nalaat in onze huidige samenleving en in onze instellingen moet met andere woorden ook binnen de sector van ontwikkelingssamenwerking nog verder aangewakkerd worden. De sector moet hierin proactief zijn i.p.v. het publieke debat achterna te hollen. In ons land beschikken dekoloniseringsactivisten zoals het *Collectif Mémoire Coloniale* of BAMKO over ruime ervaring en expertise. Bovendien kan de expertise die reeds aanwezig is binnen de sector beter benut worden. Zo zou bv. Studio Globo ingeschakeld kunnen worden om vorming te geven rond koloniaal verleden en dekolonisering aan medewerkers en vrijwilligers van organisaties en bewegingen binnen de sector. Ook inzake niet-Westerse paradigma's is binnen de sector al wat expertise, met name van organisaties zoals CATAPA die in Latijns-Amerika actief zijn. Tot slot kunnen de thema's die uit onze gesprekken naar voor zijn gekomen gezien worden als concrete richting aangevende pistes voor reflectie en actie binnen een transversale dekoloniale aanpak:

- **Verder dekoloniseren van de beeldvorming en taal** waarmee de sector het publiek bespeelt. Dit zou, gezien het feit dat dit in de meeste organisaties al besproken wordt en in sommige gevallen ook al anders wordt aangepakt, één van de gemakkelijkst haalbare eerste stappen kunnen zijn die desalniettemin een grote impact kan hebben op langere termijn.
- **Een actieve bondgenoot worden in de strijd tegen structureel racisme in onze eigen samenleving.**
- **Een doortastend diversiteitsbeleid voeren binnen de eigen organisaties**, ook op vlak van leidinggevende posities en bestuursorganen. De doelstelling mag niet zijn om meer verscheidenheid in kleur als uithangbord te gebruiken, maar wel om te garanderen dat ook niet-witte ideeën en perspectieven op alle niveaus ingang krijgen.
- **Investeren in contacten en allianties met diasporabewegingen**, maar ook ruimte maken voor structurele betrokkenheid van diaspora in de eigen organen, met als doel zich te laten bevragen, te luisteren en te leren.
- Een beter begrip krijgen van hoe het idee en de praktijk van ontwikkeling op zich sterk gelinkt zijn aan het koloniale project alsook van het eurocentrisme van de waardenkaders waarmee wordt gewerkt. Tegelijkertijd **meer openheid aan de dag leggen voor alternatieve paradigma's en perspectieven uit het Zuiden** m.b.t. de strijd voor lokale en globale sociale rechtvaardigheid. Die perspectieven en waardenkaders uit het Zuiden vervolgens ook integreren in beleidswerk in het Noorden.

[130] Gesprek met Mark Breusers; gesprek met Kalvin Soiresse Njall.
[131] Zie ook: Jonathan Hatch, 'Going beyond Western Models of Value to Shift the Power', Text, Bond, 16 januari 2020, https://www.bond.org.uk/news/2020/01/going-beyond-western-models-of-value-to-shift-the-power.

- Gelinkt hieraan: onderzoeken op welke manier een evolutie van ontwikkeling en hulp naar **internationale solidariteit** kan worden vormgegeven via globale samenwerking, en welke rol **sociale bewegingen** in zo'n proces spelen.
- Er lijkt een draagvlak en groeiend momentum te zijn, ook internationaal**, voor andere financieringsmodellen en samenwerkingsmodaliteiten**. Dit aspect van dekolonisering, dat raakt aan de eigen machtspositie in de hulpindustrie en aan gevestigde belangen binnen de sector, is waarschijnlijk de grootste uitdaging om sectorbreed en eensgezind aan te pakken. Toch is het mogelijk om deze discussie in openheid, en vooral met actieve betrokkenheid van stemmen uit het globale Zuiden te voeren, zoals het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk aantoont.[132]

We willen dit rapport afsluiten met een reflectie van Olivia Rutazibwa over de manier waarop witte instellingen - waartoe we de Vlaamse ontwikkelingssector rekenen - een rol kunnen spelen in de strijd tegen racisme en voor dekolonisering. Het is een reflectie waarvan we vinden dat ze de uitdagingen en concrete taken voor een sector die oprecht het engagement wil aangaan om te dekoloniseren, bevattelijk formuleert: luisteren, leren en ontleren; een stuk macht afstaan; maar ook de eigen macht maximaal inzetten in de strijd voor sociale rechtvaardigheid:

> "Hoe ziet een goeie taakverdeling eruit in een diverse samenleving die voor antiracisme gaat? Hoe neemt de Witte Wereld verantwoordelijkheid op zonder hoofdpersonage te willen blijven? Hoe staan ze het stuur van de auto af zonder de niet-witte gemeenschappen met nog meer werk (praktisch en emotioneel) op te zadelen? Los van luisteren en zelfstudie (leren en afleren) denk ik dat het afbreken van concrete materiële ongelijkheden, armoede en geweld die in de structuren van onze samenleving zitten de eerste en dringendste focus zou moeten zijn. Want vaak hebben zij de macht om dat te doen."[133]

[132] 'Responses to "Are INGOs Ready to Give up Power?"', From Poverty to Power, 20 december 2019, https://oxfamblogs.org/fp2p/responses-to-are-ingos-ready-to-give-up-power/. Een kanttekening die hierbij kan gemaakt worden is dat kritiek vanuit de publieke opinie een grote katalysator lijkt te zijn geweest voor grote spelers Oxfam om de eigen positie te bevragen.

[133] Lamrabet e.a., 'Antiracistisch en dekoloniaal verzet begint met het stellen van de juiste vragen'.

Bibliografie

11.11.11, en NGO-federatie. 'Terms of Reference project onderzoek naar dekolonisering', 2020.

'About Us'. Geraadpleegd 1 juli 2020. https://www.rikolto.org/en/about-us.

Ang, Fiona. Gesprek met Fiona Ang van Plan International België over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems. Videoconferentie, 10 juni 2020.

Global Fund for Community Foundations. 'Announcing the "Pathways to Power" Symposium, London, 18 - 19 November: Taking #ShiftThePower to the next Level - GFCF : GFCF'. Geraadpleegd 6 juli 2020. https://globalfundcommunityfoundations.org/news/announcing-the-pathways-to-power-symposium-london-18-19-november-taking-shiftthepower-to-the-next-level.

Arts, Mélodie. Gesprek met Mélodie Arts van KIYO over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 10 juni 2020.

Brems, Eva. *Human rights: universality and diversity*. The Hague : Nijhoff, 2001.

Breusers, Mark. Gesprek met Mark Breusers van Caritas over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Tomas Van Acker en Eva Willems. Videoconferentie, 3 juni 2020.

Christiaens, Charlotte. Gesprek met Charlotte Christiaens van CATAPA over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Tomas Van Acker en Eva Willems. Videoconferentie, 29 mei 2020.

De Gendt, Annelies, Fabien Habimana, en Wamu Oyatambwe. Gesprek met Annelies De Gendt, Fabien Habimana en Wamu Oyatambwe van WSM over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 3 juni 2020.

De Sousa Santos, Boaventura. *Epistemologies of the South: Justice against Epistemicide*. Routledge, 2016. http://www.tandfebooks.com/isbn/9781315634876.

Debeuckelaere, Heleen. 'Kolonialisme leeft door in het heden. Daarom is dekoloniseren belangrijk'. De Correspondent, 14 oktober 2019. https://decorrespondent.nl/10618/kolonialisme-leeft-door-in-het-heden-daarom-is-dekoloniseren-belangrijk/696921635806-daf65efa.

Doane, Deborah. 'The INGO Path: Can INGOs Be Better at "Shifting the Power?"', z.d., 7.

Dogra, Nandita, en Stanley Cohen. *Representations of Global Poverty: Aid, Development an International NGOs*. London: I.B. Tauris, 2014.

'From "unhappy marriage" to "living-apart-together"? | The Broker'. Geraadpleegd 30 juni 2020. https://www.thebrokeronline.eu/category/project/diaspora-inclusion/.

'Harry S. Truman: Inaugural Address. U.S. Inaugural Addresses. 1989'. Geraadpleegd 9 juli 2020. https://www.bartleby.com/124/pres53.html.

Hatch, Jonathan. 'Going beyond Western Models of Value to Shift the Power'. Text. Bond, 16 januari 2020. https://www.bond.org.uk/news/2020/01/going-beyond-western-models-of-value-to-shift-the-power.

Hickel, Jason. 'Enough of Aid – Let's Talk Reparations'. *The Guardian*, 27 november 2015, sec. Working in development. https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2015/nov/27/enough-of-aid-lets-talk-reparations.

———. *The Divide: Global Inequality from Conquest to Free Markets*. London: Windmill Books, 2018.

Insurgent Empire | Priyamvada Gopal in conversation with Verso Books, 2019. https://www.youtube.com/watch?v=eKccB6rOadg.

'Is the international NGO system broken? | Bond'. Geraadpleegd 9 juli 2020. https://www.bond.org.uk/resources/is-the-international-ngo-system-broken.

KifKif. ‘De microkwetsingen van dagelijks racisme - Naima Charkaoui’. Racisme en psychologie. Geraadpleegd 18 juni 2020. https://kifkif.be/cnt/artikel/de-microkwetsingen-van-dagelijks-racisme-7449.

Kimou, Stéphanie. ‘Popworks Africa: Webinar Decolonizing International Development’. z.d. https://www.popworksafrica.org/products/nb9aefo1glfz3lcat6zv3akzx03wx1.

Kothari, Ashish, Ariel Salleh, Arturo Escobar, Federico Demaria, en Alberto Acosta, red. *Pluriverse: A Post-Development Dictionary*. New Delhi: Tulika Books, 2019.

Lamrabet, Rachida, Nadia Nsayi, Olivia Rutazibwa, en Chika Unigwe. ‘Antiracistisch en dekoloniaal verzet begint met het stellen van de juiste vragen’. *MO**, 13 juni 2020. https://www.mo.be/opinie/antiracistisch-en-dekoloniaal-verzet-begint-met-het-stellen-van-de-juiste-vragen.

Lukenge, Christian. Gesprek met Christian Lukenge van INTAL over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Tomas Van Acker en Eva Willems. Videoconferentie, 27 mei 2020.

Michielsen, Joris. ‘MO*paper #84: Diaspora Als Nieuwe Voortrekkers van Ontwikkelingssamenwerking?’, 2014. https://issuu.com/mondiaalnieuws/docs/mo-paper84_diaspora.

Nsayi, Nadia. *Dochter van de dekolonisatie*. EPO, 2020.

———. Gesprek met Nadia Nsayi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 25 mei 2020.

Nyanchama, Stella, Ludo Segers, en Marius Dekeyser. Gesprek met Stella Nyanchama, Ludo Segers en Marius Dekeyser van Hand in Hand tegen racisme over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 26 mei 2020.

Nyenyezi, Aymar. Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 26 mei 2020.

Ohiwerei, Thelma. ‘The (neo)colonial medium is the message’. Universiteit Gent, 2020.

openDemocracy. ‘OPINION: We Need to Talk about Racism in the Aid Sector’. Geraadpleegd 19 juni 2020. https://www.opendemocracy.net/en/shine-a-light/racism-humanitarian-aid-sector/?fbclid=IwAR1pPTsmNqf8X2CP3PFeVGZKouMgUwCOndYnx5lGqKUHc-Hpf-gdkz2bqaQ.

Overbergh, Ann. ‘Lexicon: Better woke than sorry’. *Rekto Verso*, 2018.

Pailey, Robtel Neajai. ‘De-Centring the “White Gaze” of Development’. *Development and Change* 51, nr. 3 (2020): 729–45. https://doi.org/10.1111/dech.12550.

Poelman, Annegreet. Gesprek met Annegreet Poelman van Studio Globo over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 29 mei 2020.

From Poverty to Power. ‘#PowerShifts Resources: Anti-Racism in Development and Aid’, 23 juni 2020. https://oxfamblogs.org/fp2p/powershifts-resources-anti-racism-in-development-and-aid/.

From Poverty to Power. ‘Responses to “Are INGOs Ready to Give up Power?”’, 20 december 2019. https://oxfamblogs.org/fp2p/responses-to-are-ingos-ready-to-give-up-power/.

Rodney, Walter. *How Europe Underdeveloped Africa*. London; New York: Verso, 2018.

Rutazibwa, Olivia. ‘De coronapandemie legt een bom onder de westerse superioriteit’. MO*, 23 maart 2020. https://www.mo.be/de-ontwikkelaars/de-coronapandemie-legt-een-bom-onder-de-idee-van-westerse-superioriteit.

———. Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 1 juni 2020.

Rutazibwa, Olivia U. ‘On Babies and Bathwater : Decolonizing International Development Studies’. In *Decolonization and Feminisms in Global Teaching and Learning*, 158–80. Routledge, 2018. https://doi.org/10.4324/9781351128988-15.

Soiresse Njall, Kalvin. ‘Décoloniser la communication des ONG’. *Coopération Éducation Culture* (blog), 2019. https://www.cec-ong.org/observatoire-des-stereotypes/communication-stereotypee-des-ong/decoloniser-la-communication-des-ong-kalvin-soiresse.html.

———. Gesprek met Kalvin Soiresse Njall van Collectif Mémoire Coloniale et Lutte contre les Discriminations over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Tomas Van Acker. Videoconferentie, 15 juni 2020.

Thibaut, Carine. Gesprek met Carine Thibaut van CNCD over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Tomas Van Acker. Videoconferentie, 5 juni 2020.

MO*. ‘Thomas Sankara’. Geraadpleegd 9 juli 2020. https://www.mo.be/dossier/thomas-sankara.

Truddaïu, Julien, Els Hertogen, Arnaud Zacharie, en Emmanuelle Verhagen. ‘Leertraject CNCD/11.11.11: Is er diversiteit in de sector van ontwikkelingssamenwerking?’ Gepresenteerd bij La diversité au sein du personnel des organisations de la coopération au développement, 19 mei 2020.

Van Hassel, Sien. ‘Ngo’s: tussen opbouw en afbraak van de “Ander”? : Een kritische discoursanalyse van de representatie van de “ander” in het educatief materiaal van 11.11.11. /’. Universiteit Gent, 2016.

Van Wetter, Jean. ‘Eén land dat aan zijn lot wordt overgelaten, kan de hele wereld bedreigen’. *MO**, 2020. https://www.mo.be/de-ontwikkelaars/n-land-dat-aan-zijn-lot-wordt-overgelatenkan-de-hele-wereld-bedreigen.

Vandevyvere, Inge, en Steven Schoofs. Gesprek met Inge Vandevyvere en Steven Schoofs van VLIR-UOS over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Geïnterviewd door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 10 juni 2020.

‘Waar gaat het geld voor ontwikkelings-samenwerking naartoe? “Pano” zoekt het uit | VRT NWS: nieuws’. Geraadpleegd 19 juni 2020. https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/10/02/pano-wat-is-ontwikkelingssamenwerking-2-0/.

‘Waarom deze campagne? | baanbrekers’. Geraadpleegd 29 juni 2020. https://baanbrekers.dekoloniseer.be/pagina/waarom-deze-campagne.

Wekker, Gloria. *Witte onschuld: Paradoxen van kolonialisme en ras*. Amsterdam University Press, 2017.

Platform 2103. ‘Wie zijn we’, 11 november 2018. https://www.platform2103.be/nl/wie-zijn-we-0.

Annex 1: lijst met respondenten

Ang, Fiona. Gesprek met Plan International België over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems. Videoconferentie, 10 juni, 2020.

Arts, Mélodie. Gesprek met KIYO over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 10 juni, 2020.

Breusers, Mark. Gesprek met Caritas over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Tomas Van Acker en Eva Willems. Videoconferentie, 3 juni, 2020.

Christiaens, Charlotte. Gesprek met CATAPA over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Tomas Van Acker en Eva Willems. Videoconferentie, 29 mei, 2020.

De Gendt, Annelies, Fabien Habimana, and Wamu Oyatambwe. Gesprek met WSM over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 3 juni, 2020.

Hertogen, Els, Gesprek met 11.11.11 over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking, Interview door Tomas Van Acker, Videoconferentie, 3 oktober 2020

Lukenge, Christian. Gesprek met INTAL over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Tomas Van Acker en Eva Willems. Videoconferentie, 27 mei, 2020.

Nsayi, Nadia. Gesprek met Nadia Nsayi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 25 mei, 2020.

Nyanchama, Stella, Ludo Segers, and Marius Dekeyser. Gesprek met Hand in Hand tegen racisme over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 26 mei, 2020.

Nyenyezi, Aymar. Gesprek met Dr. Aymar Nyenyezi over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 26 mei, 2020.

Poelman, Annegreet. Gesprek met Studio Globo over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 29 mei, 2020.

Rutazibwa, Olivia. Gesprek met Dr. Olivia Rutazibwa over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 1 juni, 2020.

Soiresse Njall, Kalvin. Gesprek met Collectif Mémoire Coloniale et Lutte contre les Discriminations over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Tomas Van Acker. Videoconferentie, 15 juni, 2020.

Thibaut, Carine. Gesprek met CNCD over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Tomas Van Acker. Videoconferentie, 5 juni, 2020.

Vandevyvere, Inge, and Steven Schoofs. Gesprek met VLIR-UOS over dekolonisering van ontwikkelingssamenwerking. Interview door Eva Willems en Tomas Van Acker. Videoconferentie, 10 juni, 2020.

Annex 2: #ShiftThePower: a Manifesto for Change[134]

If we want to create a genuine alternative to existing ways of deciding and doing, we need to:

1. Embrace a vision of a "good society" built around core values of equality, democracy and sustainability and a set of organizing principles based on global solidarity and distributed leadership.
2. Cast off the restrictive framework of "international development," which is defined by money and power and which creates artificial barriers between communities and movements in the global north and south.
3. Move away from a system that is preoccupied with quick "solutions," and is premised on and organized around the transfer of funds. Change how we approach, and seek to measure, the notion of success.
4. Creatively find ways to unlock the inherent power of communities in determining their own development course – however they define it – and let the language of "beneficiaries" and "recipients be a thing of the past.
5. Move away from "building capacity" as defined by external actors and requirements, towards community organizing and movement building, where "capacity" equates to relevance, rootedness and constituency.
6. Ensure that external funding recognizes, respects and builds on local resources and assets, rather than over looks, undermines or displaces.
7. Expand our horizons beyond money as the central driver of change, and place greater value on other kinds of infinite non-financial assets and resources (knowledge, trust, networks etc)
8. Change the language we use so that it enables new ways of working and thinking, rather than constrains them. And challenge the dominance of English.
9. Change ourselves. We need both humility and boldness, and to be ready to challenge our own power and to listen to and work with others.

[134] 'Announcing the "Pathways to Power" Symposium, London, 18 - 19 November'.